

ŠIAURĖS ATĖNAI

2011 m. balandžio 8 d. Nr. 14 (1032)

ISSN 1392-7760 Kaina 1,90 Lt

Šampanakraujės balerinos atsiminimai — p. 3

Nežinomi Čechovo keliai — p. 6

Rimtos ir nerimtos knygų recenzijos — p. 8

Ką pasakyti narcizų ir alkoholikų vaikai — p. 10

Apie rašymą

IEVA GUDMONAITĖ

Iki tos palaimingai lauktos minutės, kai bus galima pradėti rašyti, beliko keletas būtinų atlkti veiksmų – visų pirma pasistengti nustoti žiūrėti. Bėda ta, kad niekaip negaliu pajudinti galvos, nes žvilgsnis įstigo kažkur ties kėde ir spinta. Net jei sugebėčiau galvą pajudinti, tai dar nereiškia, kad jau galėčiau rašyti. Tada dar reikėtų paimti puodelį su arbata, nes jis stovi ant lovos, gali nuvirsti ir išlieti ant jos arbata – tarp manęs ir nešiojamojo kompiuterio, kuris guli už puodelio, atsvertų karščio zona ir trukdytų paimti kompiuterį, kuriuo noriu pradėti rašyti.

Puodelis su arbata gali nuvirsti, o kompiuterio klaviatūra galima rašyti. Dabar svarstau, katrau iš jūdžių veiksmo galimybė yra didesnė, ir būtent šis svarstymas trukdo man pajudinti ne tik žvilgsnį, bet ir galvą bei ranką, kuri galėtų paimti puodelį. Logiškai mąstant, būtų galima sakyti, kad abiejų galimybės yra vienodos ir proporcingai mažina ar didina viena kitos įvykimo galimybę. Jei noriu rašyti ir lenkdamasi link kompiuterio (visa tai galioja tik tuo atveju, jei vis dėlto sugebu pajudinti galvą ir ranką) išverčiu puodelį arbatus, tai jis man ryškiai sumažina rašymo galimybę, t. y. kompiuterio galimybę tekstui būti juo parašytam. Tad šiuo atveju klaviatūros buvimas kaip rašymo galimybę redukuoja savo pačios buvimo galimybę. Bet visa tai yra kiek netikslinga – juk pirmiausia aš, greičiausiai, žinodama, kad noriu pasiekti klaviatūrą, ir suvokdama puodelio nuvirtimo galimybę, kuri gali viską sudarinti, lenksiuosi prie puodelio. Taigi, šiuo rizikingu, bet neišvengiamu įtemptu veiksmu galiu arba leisti galutinai susijungti mano ir rašymo stichijai, arba kuriam laikui, o gal ir visam, tai sutrikdyti, nutraukti. Arbatos išsiliejimas ant lovos būtų per didelis sutrikdymas, kad dar galėčiau pradėti rašyti apie ką nors kitą nei apie arbatus išsiliejimą ant lovos. Bet tą supratrus viskas ir išsiplendžia – juk man visai nesvarbu apie ką rašyti – kad tik dėčiau žodį prie žodžio, tai suteikia man pilnatvę, leidžia pasiusti gan aukštost kultūros atstove. O dar kompiuteris! Ta galimybė pirmstams bėgioti net nejaučiant, kur jie yra, viškai intuityviai, net nežinant, iš kur moki rašyti, kas kažkur įrašė man tokį gebėjimą. Matyt, nesisektų taip gerai pirmstams bėgioti po klaviatūrą, jei ne „Mirc“ (viena pirmųjų virtualaus bendravimo programų) ir namie atsiradę kompiuteris (tai buvo ankstyvoje pauglysteje), kuris tapo pagrindiniu mano užsiėmimu ir, matyt, nulémė polinkį į virtualybę – filmus, knygas, laiškų rašymą. Paskui buvo bandymas rašyti romaną apie meilę, skambant Britney Spears ir Jennifer Lopez dainoms. Rašydavau ne tik aš, bet ir mano klasės draugės. Kai parašydavom naują skyrių – skambindavom viena kitai ir telefonu perskaitydavom. Tai būdavo smagus užsiėmimas, tikintis, kad gal kada nors šios knygos bus išleistos! Et, betgi vėliau pasirodė, kad rašymas – viškai beprasmiška veikla. Tuomet teko užsiiminti rimtesniais dalykais – važinėti riedlente, eiti į repo, metalo ir kitokius koncertus (nelygu kas tuo metu buvai – pankas, metalistas, gotas ar hipis).

Bet dabar, kai puodelis jau nuvirtės, o aš mėgaujuosi savo gebėjimu rašyti, – mane labiausiai džiugina, kad tai darosi taip lengvai, beveik nededant pastangų, t. y. jaučiant, kad tai toli gražu néra darbas, o tik subtilus intelekteinis malonumas, leidžiantis žaisti atmintimi, sieti tarpusavy, atrodo, nesisiejančius dalykus, išlieti ilgalaičių nerašymo skausmą, kai mane ir kompiuterį skyrė arbatus puodelis.

Rašymas dabar mano namai – pagalvoju, nes tai yra mano saugumo garantas, kai pagaliau galiu įvardinti, kas buvo neapibrėžta, kas buvo keliavimas iš vienos vietas į kitą, beprotiškas, nesuvaldomas minčių gausmas, patosas, kančia, pojūtis, kad tave nėra. Nors pasakyti, kad rašydama esu, būtų kliaudinga. Bet jei aš parašau, kad manęs rašant nėra, tai taip ir yra. Jei parašau, kad esu – vadinas, esu. O šiakart nusprendžiau tiesiog pareikšti, kad yra nei taip, nei anaip. Kad

tai nei bandymas išnykti, nebūti ten, kur esu, slepiantis *teksto veiksmu*, nei tikrasis buvimas ar pati būtis, ar būties reiskimas many. Rašymas néra netgi niekas. Pasileiku šią teisę nejvardint, nes dabar turia galia laikui ir erdvei. Dabar skaitantysis vedamas galbūt net visiškai beprasmiška vienas kita keičiančiu ženklu slinktimi. Dabar skaitytojas gali tiesiog nutraukti skaitymą. Aš jam palieku visišką teisę toliau nebeskaityti, jeigu jis tik šito nori.

Rašyti gera galbūt todėl, kad rašyti yra visiškai *nebūtina* – nebūtina, nebūtina, nebūtina – kartoju todėl, kad kartojamas žodis skamba vis absurdškiau ir tame lieka vis mažiau prasmės, o kadangi rašyti nebūtina, taip pat šis pavartotas čia žodis buvo visiškai nebūtinės – manau, kad visiškai tikslingo eiti iki prasmės minimumo rašant – nes prasmės labai daug pačiame buvime. Būtent dėl to, kad nieko negali pakartoti. Net jei darai tą patį veiksmą – jis niekada nebus toks pats. Tuo tarpu tekstą ekrane galiu pakartoti. *Copy and paste, copy and paste.* Ir tam, kad tai įrodyčiau, netgi

nebūtina – nebūtina – būtina – būtina – būtina – būtina – nebūtina. Tai beveik hamletiška. Kažkaip pernelyg neesminga ir visiškai neišspręsta. Vis dėlto nežinau, būtina man buvo rašyti šį tekstą ar nebūtina, o jums – būtina ar nebūtina jūj pradėti skaityti ir, žinoma, testi, jei jau perskaitėte iki šitos vietas.

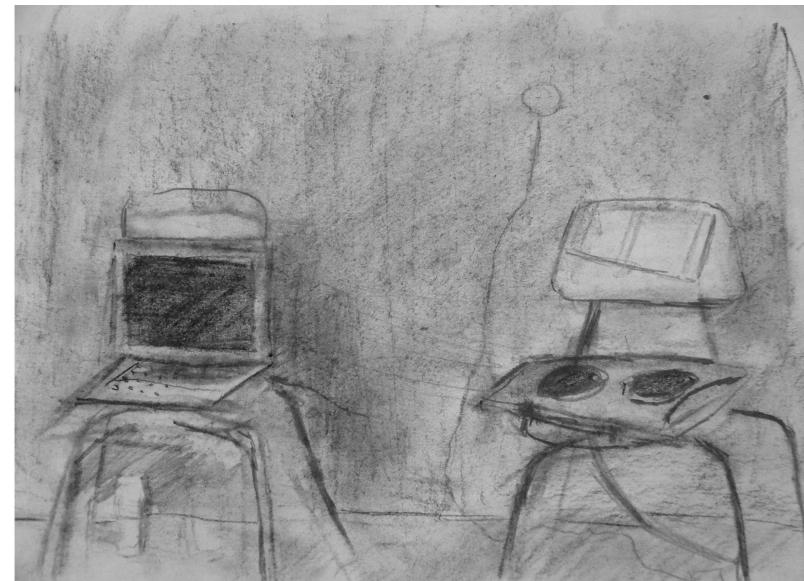
Greičiausiai rašau esé – pagalvoju, bandydama įvardinti šią, galima sakyti, atsitiktinį o gal ir ne visai tokį, prisėdimą prie kompiuterio. Tikriausiai tekstas daugmaž atitinka žanro reikalavimus, tad džiauguosi žinojimu, jog bet kokiui atveju esu įsprausta į rēmus, kad ir esė, nors tai, kiek žinau, gan laisvas žanras, leidžiantis rašyti, apie ką tik noriu, laikytis kažkokios ašies, kuri, pavyzdžiu, šiuo atveju yra tiesiog rašymas. Jaučiu, kaip rašant mažėja mano neapibrėžtu mas ir nerimas. Prašau Dievo būti apibrėžta ir aiški, nes kitaip galiu paprasčiausiai išnykti. Taip ir rašau *galbūt* iš baimės nebūti, tušumas ar mirties baimės arba, priešingai, iš baimės būti – iš noro viskų ištūstinti, viskų paversti tuštuma, galiasiai rašau *galbūt* tik todėl, kad vėl panirčiau į neapibrėžtumą (skaitytojas gali išsirinkti variantą, kuris jam labiausiai patinka / atrodo teisingiausias).

Ir vis dėlto. Kokia didžiule pastanga buvo pajudinti žvilgsnį *dėl rašymo*. Ištremti jį iš saugumo zono, aiškaus ir būties sklidino tekėjimo. Priversti krishti jūj ant kompiuterio ekранo. Koks beribis sunkumas buvo pajudinti plaštaką, kad sugebėčiau *tarsi netycia* išversti puodelį. Kiek laiko turėjau nerašyti, kad galų gale parašyčiau tekstą apie *rašymą*. Kiek kartų nesamoningai turėjau išsiremti, susižeisti, kad būčiau pa siekiama pati sau.

Ir dabar mano rašymą trumpam pertraukiantis mobiliojo telefono žinutės garsas gali nutraukti mano rašymą – bet visa tai tik iliuzija, nes žinute aš tik persikeliau iš teksto į tekstą, o akimirka vykstantis šuolis tik didina mano norą rašyti, nerimą, kuri pajantu būdama tame sunkiai ištveriamame tarpiniame nerašymo laike, pavyzdžiu, tom minutėm, kai ieškai telefono (o jo ieškoti turi būtinai, jei jau išgirdai žinutes garsą, nes to kito teksto pojūtis yra jaudinantis ir nepakeliamas). Radus – karštligiškas malonumas vėl *matyti tekstą*, raides, susidėliojančias į žodžius (net jei tai greičiausiai reklama iš „Labas“), paskui – pačiam rašyti, išsivaizduojat – *rašyti!* Spaudyti telefono mygtukus taip pat intuityviai, negalvojant – per daug metų išsiugdžiusi ši gebėjimą rinkti tekstą net užsimerkus – ir net keletą kartų spaudžiant tą patį mygtuką, kol išvysi reikiama raidė...

Et, rašymo subtilybės, prašmatnumai, džiaugsmai ir skausmai! Tikiuosi, nepaliksite manęs iki gyvenimo pabairos, o galbūt ir po mirties man bus leista rašyti. Eilėraščius, apsakymus, noveles, esė, laiškus, mobiliojo telefono žinutes, tušinuku ant stalų, kėdžių, sienų; laikraščių, žurnalų paraštėse, rašyti skaipu, elektroniniu paštu, rašyti dokumentus, patvirtinančius mano buvimą ir visa kita, kuri galima suteikti raidėmis. Išreiškiu didžiausią pagarbą savo močiutei, kuri mane išmokė raidžių ir rašyti pirmuosius žodžius, taip pat institucijoms, tobulinusioms mano rašto raiškos galimybes, kur priverstinai dėjau pastangas, kurių visiškai neprisimenu.

Tik galų gale man iškyla tokie klausimai: kodėl negalėjau vietoj šio intensyvaus ir liguisto rašymo tiesiog ramiai išgerti tos arbatos? Ar negalėjau suramdyti noro rašyti lygiai taip pat, kaip sugebėjau tiesiog atitraukti savo žvilgsnį nuo daiktų? Kaip sugebėjau nutraukti žiūrėjimą, taip vėl pradėti žiūrėti? Ar jau savaime sąmonėje užfiksuoji ir ištrinti daiktai galėjo grižti tik per rašymą? O vietoj rašymo išgerta arbata tebūtų viena iš daugelio nuoskaudų dėl daiktų buvimo? Šiaip ar taip, arbata jau susigėrė į lovą. O laikas pavirto į raštą. Ir jūs jau perskaitėte tekstą.

Autorės piešinys

iš anksto siūlau redaktoriams spausdinti du ar tris tokius pačius tekstus vieną po kito, nors tai užims daug vietas ir netilps kiti tekstai, kurie spausdinami tame pačiame leidinyje tik todėl, kad nėra šio teksto kopija. O tikslingiausia būtų visą numerį skirti šiam tekstui ir jį kartoti tiek sykių, kiek puslapiai daugiausia gali turėti leidinys. Dar galimas ir kitoks variantas, kuris irgi nebolas – spausdinti šį tekstą kiekvienam leidinio numeryje arba skirtinguose leidiniuose vienu metu. Bet visa tai yra nebūtina, kaip ir išvis nebūtina šį tekstą publikuoti.

Nes jei kalbėsime apie būtinumą arba *būti*, nuo kurio pirmasis žodis ir kilęs, – tai jūj nėra tekstuai. Būtis negali būti užrašyta – tekstu negaliu išreikšti būties tokios, kokia jūj yra. Tekstas tėra būties arba, kaip įvardino Derrida, archirašto tėsinys. Tačiau kai svarstau apie tai, kas iš tikro yra būtina, kiek sutrinku. Pirma mintis kyla tokia, kad būtina yra valgyti. Ir būtent dėl to tam suteikiamai daugiau prasmės, negu tai turi. Bet bėda ta, kad būtent prasmės suteikiamas valgymui nėra būtinės dalykas – būtinės tėra pats veiksmas. Kaip jis bus atliktas, lyg ir nebetur jokios reikšmės pačios būties atžvilgiu.

Būtina yra daug kas, tačiau žodis *būtina* šiame tekste kartojamas jau ne vieną kartą ir prašosi dar daugiau pakartojamas – būtina, būtina, būtina, būtina. O dabar – būtina – nebūtina – būtina – nebūtina – būtina – nebūtina – būtina –

Tebeplevena

Pasiutusiai gaila Dzeuso – patrauklus buvo dievas, nors ir ne ypač moralus. Mūsų akimis žvelgiant. Vitališkas. Gausinės dievų ir pusdievių giminę. Galingas Griausmavaldis, ugnine barzda primenantis mūsajį Perkūną. Griežtas. Ir vienas, ir kitas. Tvarka turi būti. Ypač kai dievų daug. Ir graikiškajame, ir lietuviškajame Olimpe. Ko gero, visais laikais sunkiausia buvo suvaldyti olimpiečius. Visi, gyvenantys žemėje ar pažemiais, paklusnesni ir ne tokie aikštinti.

Bijau aukščio – niekas manęs ant to Olimpo kalno neužkeltų. Nei su pyragu. Ir vis dėlto ryžtuosi. I pačią dievų buveinę. I Tachtalo kalną – du su puse kilometro. Visas neilipamas viršunes graikai vadino olimpinėmis. Štai sužinau atostogaudama Kemere, Turkijos kurorte prie Viduržemio jūros (kažkada šios pakrantės priklausė graikams). Gidas tvirtina, kad keltuvas su stikline kabina užkelsias į pačią viršunę. Vos už keletą dolerių. Leidžiuosi įkalbama – noriu pamatyti Dzeusą. Jei labai bijosiu, užsidengsiu galvą striuke (stručio metodas).

Baisiausia, kol jauti realybę: štai medžių viršūnės (suvokiu, bijau – galiu ištiksti), pirmos nuogos uolos, keltuvas trukteli, bendrakeleiviai sutartinai aikteli (visom kalbom!), nuvirpuliuojas elektra per kūną. Paskui jau viskas tampa neberealu, lyg žiūrėtum filmą placiarena kine teatre.

Viršūnėje – vėjas. Laikausi įsikibusi į vėliavos kotą – kad nenupūstų. Įsirašinusi žengtelius link pasaulio krašto. Po kojomis – debesys. Kur dabar gyvena Griausmavaldis? Žmogus išbaidė ir šitą vietelę. Šalta ir nejauku čia turėjo būti Olimpo gyventojams. Gal dėl to jie taip dažnai ir nusileidavo apacion, pas mirtinguosius? Žmogiškos šilumos ieškodami?

Beje, ar tinka pasakymas „dievai gyvena“, jei jie niekada nemiršta? Ir ką jie veikia tada, kai jau yra pamiršti? Nueina į pogrindį? Vis dar pasibeldžia į pasąmonę? Laima nebelemia likimo, Aténė neijkvepia išminties, Gabija slepiasi vėjų neužpučiamose žemės gelmėse... Seniesiems dievams neleidžiama pasirodyti. Nes žmonės jų nebemato. (Kai netiki, tai ir nematai?) O gal jie apsilvilko kitą rūbą?

Dar mūsų senoliai pastebėjo: miršta tai, kas pa-miršta. Tai gyvujų, pasiliekančių nuostata: visa, kas miršta, reikia pamiršti. Gyviesiems reikia gyventi. Šis imperatyvas išmingintas: skendėjimas liūdesyje naikina liūdintiją. Priešdėlis pane tik nurodo seką po ko nors, bet ir veiksmo įvykinimą iki galo, pvz., imti ir paimti, sekti ir pasiekti pasaką iki pabaigos... Mano mėgėjiška etimologija turi tiesos. Pamiršti senieji dievai nebeturi galių ne tik buičiai, bet ir sąmonei. Tai tik įrodė, kad ir dievai miršta. Bet gimsta nauji. Jau nebe Dzeuso palikuonys.

O Griausmavaldzio man vis tiek gaila. Gražiai tvarkesi ir Olimpe, ir žemėje. Ana kokių mokslo ir meno laimėjimų pasiekė graikai. Jo būčiulis Jupiteris užsižaidė karais, palinko į pramongas. Kūniški pasilinksminimai pražudė roméną. Klysta ir dievai, įtikėję, kad jie – nemirtingi. Žmonės juos pergudrauja. Išauga lyg rūbus. Užsikabaroja ant paties Olimpo ir... nusivilia, neradę nei nektaro, nei ambrozijos. Viskas jau išragauta. Bet dievai, suguldyti inkrustuotuose mituose, ornamentuotose įkapėse, Trojos, Spartos ar Peloponeso karo griuvėsiuose, Homero hegzametrose, Kalipsės ar Penelopės ilgesy, įspaustame į kiek vienos mirtingosios laukimą, tebeplevena...

REGINA RAGAUSKAITĖ

ALEKSANDRS ČAKS

Ant naujojo pontonų tilto

*Ant naujojo pontonų tilto,
kur sniegas
sūkuriuoja prieš pat veidą taip ikyriai
kaip įstatymai seni, kaip mergišcios
ar kaip bažnyčios, iš už kiekvieno kampo
beiškišančios savo nosis;
kur Daugava pūkščia laivelis
mirksėdamas
vieninteliu žibintu prie kamino
tarsi praeivis su rankoj žybsinčia cigarete.
Laivuko dūmai tamsoje panašūs
i apšerkšnijus i medeli.*

*Ant naujojo pontonų tilto
aš poną sutikau.
Nuo jo skleidės
toks sotumas ir tokia ramybė
tarsi nuo kepsnio ant baltai užtieso stalo,
ir mano sieloje,
kurią kaip inkarą
buvau nuleidęs į savos skaidrybės gelmę,
iššovė dervos juodumo srovę:
neapykantos, įsiūčio, pykčio –
užgesint kaip žibintą
kumščio smūgiu
šio pono mėsingio veido ramybę,
kuri Jame įsispaudusi šypso
it žérintis deimantas
rémely prašmatniam.*

Vertė Vigmantas Butkus

Donelaitis

Nobelio literatūros premijos laureatas Orhanas Pamukas knygoje „Stambulas“ nuolat mini liūdesį ir melancholią mieste, kuris pasikeitė, kai Osmanų valstybė nugrimzdo į nebūti, o buvęs imperinis miestas virto bespalviu griūvantį monumentu, degančiu mediniu vilu prie Bosforo, nuskurdusių pabėgelių iš Balkanų ir persikėlių iš Anatolijos, „nedarbo ir dulkių pajodusiu bakalėjų“ vieta. Vieta, kurią kitas Nobelio premijos laureatas Josifas Brodskis apibūdino kaip „susenusią“: „Kaip čia viskas pasenę! Ne sena, seno viška, antikiška ir netgi ne išeję iš mados, bet pasenę.“

Stambulas po Pirmojo pasaulinio karo atitrūko nuo pasaulio pamiršęs daugiakalbystę ir kultūrinę praeitį, sunykė ir virto vienakalbiu monotonišku miestu.

Kažką panašaus turime ir Lietuvos pašonėje. Karaliaučiaus pavadinimas vargu ar tinka kraštui, kuris po Antruojo pasaulinio karo taip radikalai pakeitė ne tik pavadinimą. Ne pirmą kartą vykau į Kaliningrado sritį, kuri, beje, klai-piediečiams yra arčiau negu Vilnius. Tiktai dažnai tekdamo važiuoti labiau europeizuotomis vietomis – Kuršių nerija, Zelenogradskas, Kaliningradas, Svetlogorskas, toliau Bagrationovskas – sienos su Lenkija perėjimo punktas. Čia ir infrastruktūra labiau sutarkyta, ir naujų namų kvartalai džiugina pastelinėmis spalvomis, taip pat ir buvusio srities gubernatoriaus Georgijaus Boso „pramuštu“ plentu iš Chrabrovo oro uosto važiuojui ne blogiau negu Klaipėdos–Vilniaus greiteliui.

Tačiau pirmą kartą po 1993 metų pro Ozerską, Gvardeiską, Černiachovską pasukus Donelaičio Tolminkiemio link įspūdis tokis, kad niekas čia nepasikeitė nuo tų laikų. Čia pasibaigia istorija. Rytų Prūsija prieš Antrajį pasaulinį karą buvo kraštas su puikiais akmenimis grįstais keliais, moderniaisiais ūkiais, plytelėmis išklotais tvartais, numelioruotais laukais, miestais ir miesteliais, kuriuos šiandien be pamatysi vokiškuose prieškario atvirukuose. Šiandien tai labiau Azijos dalis.

Pirmiausia į akis krinta etnonimų ir hidronimų išniekinimas ir beviltiška onomastika. Vietoj prūsiškai lietiviškų Girdavos, Įsrūčio, Gumbinės – Železnodoroznas, Černiachovskas, Gusevas... Vaizdingoje vietovėje netoli Rominios girios prisilaude Donelaičio Tolminkiemis dabar vadinas Čistyje Prudais. Ne todėl, kad kažkur čia būtų dėmesio vertų vandens telkinį, bet todėl, kad šiose vietose kariavo divizija, 1941 metais suformuota Maskvoje, Čistuje Prudų (buvusių Patriarcho tvenkiniai) rajone, vietoje, nuo kurios Michailas Bulgakovas pradeda romaną „Meistras ir Margarita“: „Karštą pavasario pavakarę prie Patriarcho tvenkiniai pasirodė du piliečiai.“

Pavadinimų pakeitimas buvo dar vienas istorinės kultūrinės Mažosios Lietuvos tradicijos nutraukimas, bet kartu ir logiškas žingsnis. Po karo iš Rusijos kaimų į šį kraštą perkelti naujakuriai, ir senieji gyvenviečių, kuriose jie apsigynė, pavadinimai būtų skambėjė dar nelogiškiai. Dabar bent jau forma atitinka turinį. Aprisiuvi, šviesiomis spalvomis (nuo salotinės iki mėlynos) nudažyti, be langų antrame aukšte (pirmame – gyvenama) namai, duobėti ir išdaužyti kelai su kiekvienoje sankryžoje „duoklės“ laukiančiu milicininku, visą pusantro šimto kilometrų kelionę lydinčios degančios pakelės ir laukai. Degintinė žemdirbystė – azijietiškas gamybos būdas. Žolę, kurios niekas nepjauna nuo 1944 metų, reikia nudeginti. Apie ūkininkavimą nėra ką ir kalbėti. Gyvenvietėje girtą vyraujančią valandą ryto pamatyti greičiau negu traktorių. Nedeginama tik ten, kur pelkynai išplite po visą kraštą – melioracijos sistema seniai sunaikinta. Betoniniai sovietiniai paminklai šalia neogotikinių griuvėsių. Tiktai vokiškas grindinys miesteliuose neblogai išsilaikęs. O juk tankai juo važinėjo.

2014 metais bus minimos Donelaičio 300-osios gimimo metinės. O Donelaičio muziejuje Tolminkiemye viskas taip pat kaip ir 1979 metais, kai Lietuvos SSR pastangomis buvo atstatyta 1950 metais nugriausta evangelikų liuteronų

bažnyčia, šventoriaus tvora ir klebonijos pastatai. Ta pati sovietmečio eksponicija, skirta lietuvių kultūros šviesuočiui, tie patys stendai su „Metų“ leidimais. Tetrūksta vaizdų su valstiečių išnaudojimu Prūsijoje. Istorija sustojo ir čia. Metų metus Donelaičio muziejuje kaip gidė, kaip administratorė, kaip valytoja triūsia jos vadovė – gyvybingas užkampio šviesulys.

Donelaičio muziejaus klausimas iškilo praeitais metais, kai Rusijos Federacija nutarė visus muziejinius kulto pastatus perduoti Stačiatikių bažnyčiai. Kol kas Donelaičio muziejus Tolminkiemye (o vieta čia graži) to išvengė, bet Lietuvos valdžios dėmesio vis dar trūksta.

Milijonai litų, skirtų Lietuvos vardo tūkstantmečiui paminkti, moksliniams foliantams, kurie dūlės lentynose arba bus išdalinti veltui, leisti, Valdovų rūmams statyti, Lietuvos valstybės įvaizdžiui formuoti, sėkmingai buvo „išisavinti“ statybų, leidybos ir įvaizdžio kūrimo bendrovės. Tam davė, tam davė, o Donelaičiui ir neliko...

O galima šiame Mažosios Lietuvos lopinėlyje sukurti lietuviškos kultūros salelę, traukos centrą, kuriam būtų „kaip Lietuvoje“ – modernus muziejus, visą teritoriją juosianti tvora, klebonijoje įrengti kambariai į plenerus atvykstantiems menininkams ar konferencijų dalyviams, ekskursijos mokiniams ir studentams iš Lietuvos. Pervažiavę Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį, jie galbūt išsitinkint, kad Lietuvoje nėra jau taip blogai. Ir tai būtų geresnis patriotizmo ir meilės Tėvynei skiepijimas negu visos tos plakatinės įvaizdžio kūrimo kampanijos.

VYGANTAS VAREIKIS

Lietuvos radijo „Savaitės komentaras“ (IV.8)

MATILDA KŠESINSKAJA

1917. Sausis–liepa

Balerinos Matildos Kšesinskajos (1872 Ligoje prie Sankt Peterburgo–1971 Paryžiuje) prisiminimai pirmasyk išleisti Paryžiuje 1960 m. Gražuolė Rusijos lenkė, Marijos teatro primabalerina buvo oficiali pirmoji būsimo caro Nikolajaus II mergina, turtinga ir įtakinga rusų bohemos moteris. Pradusis visus milijonus (garsiuose „pani Malečkos“ rūmuose posėdžiavo bolševikai, iš jų balkono Leninas sakė prakalbas), išvyko į Paryžių, ištékėjo už vieno iš Romanovų giminės, ištęgė Europoje garsią baletu studiją, mėgo ruletę, „Jos kraujyje teka šampanas“, – sakė draugai. „Mano gyvenimas buvo paska“, – sakė ji.

[...] Paklausiai sesers ir vasario 22-ąjį suruošiai pietus draugams ir pažiastimiems, dvidešimt keturioms personoms. Ištraukiai visus savo nepaprastus daiktus, kurie nuo karo pradžios gulėjo užrakinti spintose, ir išdėliojuo iprasstose vietose. Turėjau gausybę „Fabergé“: didelė kolekcija dirbtinių gėlių su brangakmeniais, o tarp jų – auksinė eglutė su smulkiais tarsi ledo lašeliai briliantais ant šakelių, stebuklingai gražus rausvas dramblis ir krūva aukso taurelių. Jų buvo tiek daug, kad, neturėdama kur jų kišti, paskambinai seseriai – kur sustatyti taures? Už tai buvau žiauriai nubausta, nes po keleto dienų viskas buvo išgrobta ir statytinebuvo ką iš viso.

Pietų stalą papuošiau pakalnuteis sidabrinėje *surtout de table*. Išdėliojome lėkštės ir īrankius, kurie buvo Jekaterinos laikų modelio, saugomo Ermitaže, kopija. Limožo porcelianą Andrejus buvo parsisiuntęs iš Prancūzijos, žuvus buvo patiekta daniškame servize. Po kiekviena lėkštę padėjome apskritą tikrą nérinių servetėlę.

Kai svečiai suėjo į saloną, pasigirdo susižavėjimo šūksniai, tai man suteikė didžiuli pasitenkinimą, nes kiekviena smulkmene buvo mano apgalvota. Po pietų žaidėme *baccarat*, ir visi užsisėdėjo iki vėlumos. Tai buvo mano paskutinis priėmimas Peterburge.

Kitą dieną, kai mano ekonomė, kaip iprasta, tikrino sidabrą, krištolių ir stalteses, kažkuris iš tarnų susijaudinės pranešę, kad Didžiaja Bajorų gatve plaukia minia žmonių. Prasidėjo tai, ko visi labiausiai bijojo, – neramumai gatvėse. Bet minia praėjo pro mano namą tvarkingai. Kelias dienas dar ruseno viltis, kad viskas aprims, ir vasario 25-ąją aš net nuvažiau į Jurjevo benefisą Aleksandros teatre – rodė Lermontovo „Maskaradą“, kurį režisavo Mejerholdas.

Bet vasario 26 dieną, sekmadienį, man vėl paskambino policmeisteris generolas Galé, kuri gerai pažinojau, ir išspėjo, kad padėtis mieste sudėtinga, kad gelbėčiau viską, kol dar yra laiko. Jis man skambino dar kelis kartus, nes vylési, kad kaip nors „pūlinys sprogs“. Apsidairiusi nežinojau, ką ir griebti, kai aplink jau siautė audringa jūra. Pirmadienį kiekvieną valandą darësi vis neramiau. Kai ką susidėjau į rankinį kelionės krepšį ir laukiau. Vis arčiau girdėjome šūvius, ir staiga pasidarė aisku, kad reikia palikti namus, kol į juos neįsiveržė minia. Apsivilkau patį kukliausią juodo aksomo palą, apsiūtą šinšilų kailiukais. Kaip be galvos skubėdama staiga pastebėjau, kad vos nepalikau savo numylėtinio fokso Džibio, kuris žiūrėjo į mane siaubo kupinomis akutėmis. Bet kur bėgti aštuntą valandą vakaro? Prisiminiu netoli gyvenantį Jurjevą. Nubégome.

Jurjevo butas buvo penktame aukšte, pačiame namo viršuje, ir mes tris dienas prasédėjome pas jį nenusirengdami. Protarpiais išverždavo ginkluoti kareiviai – pro šito buto langus jie lipdavo ant namo stogo ieškoti kulkosvaidžių. Glaudémés tamsiame koridoriuje, nes bijojome atsitiktinių kulkų. Mano tarnai iš namų atnešdavo valgyti, jie visi liko man ištikimi, išskyrus ekonomę Rubcovą ir karvės prižiūrėtoją Katią. (Kšesinskaja prie savo rūmų Peterburgo centre laikė karvę, kad sūnus galėtų gerti gerą pieną. Beje, kiek anksčiau, per sūnaus gimtadienį, buvo išnuomotas ir į rūmus su sveikinimais įvestas nedidelis dramblis – J. V.) Tai, kad Katia, naudodamas perversmu, vagia mano daiktus, manęs neglumino, ji buvo valstietė, tačiau Rubcovos elgesys pritrenkė. Ją pasamzdžiau po jos vyro Rubcovo, mūsų dailininko dekoratoriaus, mirties, paskyriaus atskirą kambarį ir kadangi su jos vyru kadaise lošdavome pokerį, tai nutarėme ir dabar po kiekvieno lošimo našelei atidėti pinigų. Surinkome didžiulę sumą. Ir štai ta pati Rubcova pasitinka revoliucionierius išskėstomis rankomis: „Jei klete, jeikite, paukšteli išskrido.“

Visa tai atsitiko kitą dieną po mano pabėgimo. Kažkokia gauja, vadovaujama gruzino studento Agababovo, netgi ēmė komanduoti mano virėjui, kaip ruošti pietus, atidarinėjo šam-

Matilda Kšesinskaja

Jos ēmė rėkti, ko aš čia vaikštau per jų knygas. Atrėžiau, kad vaikštau per savo knygas. Mane įvedė į apatinį kabinetą, ir tas žmogus, kuris atlydėjo mane iš Tauridės rūmų, malonai pasiūlė sėstis į krėslą, kuriame paprastai mėgdavau sėdėti. Vienas kareivis pasirodė man lyg ir padorios išvaizdos, todėl jo paklausiau: kodėl štie namai taip ilgai užimti kariuomenės? Vietoj atsakymo jis tik mostelėjo į kampinį langą, pro kurį gerai matėsi Trejbės tiltas ir krantinė – leido suprasti, kad jiems tai svarbu. Užlipau į miegamąjį: pukus, specialiai Paryžiuje užsakytas kilimas buvo aplietas rašalu, iš puikiosios spintos su vyriaus buvo išplėštos durys, visos lentynos išimtos ir ten išrikuoti ginklai... Skubiai išėjau, nes sunku buvo žiūrėti į šitą barbarybę. Gretimame vonios kambaryje vonioje-baseine plūduriavo nuorūkos. Tuo metu priėjo studentas Agababovas ir kaip niekur nieko pasiūlė man gyventi kartu su jais. Jie skirs man vaikų kambarį. To jau buvo per daug. Nulipau į apačią. Pamačiau, kad raudonojo medžio Bechsteino rojalis kažkodėl pro dvi, žinoma, subraižytas kolonas buvo išspraustas į žiemos sodą. Dar iš vyriausiojo kiemsargio sužinojau, kad mano brangusis baltas rankinis balandis tą dieną, kai bėgau iš namų, išsi-veržė pro langą ir daugiau nebegržo, nors anksčiau visad nakvoti atplasnodavo į žiemos sodą. Matyt, kažkoks insinuktas privertė ji palikti namus.

[...] Kartą apsilankė Rogovas, baletomanas ir žurnalistas, jis vilkėjo karinę uniformą ir nuolat sukiojosi tarp kareivių, žinovo ten tyvrančias nuotaikas. Jis pasiūlė man pasirodyti Konservatorijos teatre, kur jo pulkui buvo rengiamas koncertas. Iš pradžių šiai jo idėjai pavadinai siaubinga. Bet jis įtikinėjo, kad bus daug geriau, jei pati parodysis iniciatyvą. Dabar kaip tik visur rengiami tokie vakarai, artistus į juos net jėga veža. Rogovas kalbėjo, kad scenoje jokios grėsmės juk nebus, o po visko gal net galēsiu nesislapstyti. Sutikau. Mano drabužinėje nurodyto numerio spintoje surado ir man atvežė „rusišką“ kostiumą.

[...] Buvau nei gyva, nei mirusi, nelabai susigaudžiau, kas vyksta aplinkui. Užkulisiuose stovėjo ir jaudinosi mano pažiastimi baletu artistai. Ir pats Rogovas, kaip vėliau prisiapažino, iki paskutinės minutės nebuvu tikras, kaip viskas pasisukus. Nors buvau nugrimuota, visi sakė, kad esu išblyškusi. Išėjau į sceną. Sunku išreikšti, kas tuomet atsitikė. Visa publika puolė iš savo vietų ir ēmė taip griausmingai ploti, kad orkestras turėjo nutraukti pradėtą groti muziką, nes vis tiek nieko nesigirdėjo. Praėjo gal ketvirtis valandos, kol visi nusiramino ir galėjau pradėti šokį. Baigus „Rusišką“ vėl kilo ovacijos, pakartoju viša numerį dar kartą ir jeigu būčiau turėjusi jėgą, būčiau galėjusi dar šokti, tačiau jėgų nebuvo visiškai. Kareiviai į sceną mėtė kepures. Pažiastami užkulisiuose verkė. Namo grįžau pavargusi, bet palengvėjusiai sirdimi. Kiek visa tai man kainavo, nieks nežino.

Tai buvo paskutinis mano pasirodymas Rusijos scenoje, mano gubės giesmė.

Gegužės pirmają mieste galėjo būti netvarkai, bolševikai kažką jau rengė. Bijoujau pasilikti su sūnumi Vladimirovo bute, todėl buvau laiminga, kai Siamo pasiuntinys Vizanas pasiūlė man jų šalies apartamentus Admiraliteto krantinėje.

[...] Peterburge išbuvau dar du mėnesius. Kuo ramiau buvo mieste, tuo skausmingiau jaučiau, kad čia nieko sava nebéra. Bet kitiems buvo dar blogiau. Kartą važiuodama pro savo namus, pamačiau Kolontaj, vaikštinėjančią mano sode su mano šermuonelių paltu. Man sakė, kad ji naudojosi ir kitais mano daiktais, nors tikrai tvirtinti to negaliu.

Pagal Matildos Kšesinskajos „Prisiminimus“ (Maskva, 1992) parengė Jūratė Visockaitė

ŠIAURĖS ATĒNAI

Gerbiamieji skaitytojai!

Dėkojame Jums už praeitais metais parodyta dėmesį ir „Šiaurės Atėnams“ suteiktą paramą 2 procentus savo pajamų mokesčio skiriant mūsų savaitraščiui. Šiemet vėl prašome Jus užpildyti Valstybinės mokesčių inspekcijos formą FR0512 (paramos gavėjas VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“, kodas 124624678, AB bankas „Swedbank“, banko kodas 73000, atsk. sąsk. LT49 7300 0100 9321 0451, Mėsinių g. 4, LT-01133 Vilnius).

Formas galite gauti Mokesčių inspekcijos skyriuose arba užpildyti internetu www.vmi.lt.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“

Kino salių prieblandoje sėdėjome verkdami

Tik šiemet suvokiau, kad kasmetinis „Kino pavasaris“ kvepia tiesiog medžioklės sezono – gali medžioti idėjas. Aišku, nei tą idėjų reikia, nei padorių yra. Ir vis dėlto eini, dirbi. Su apytikriu įsitikinimu, kad nekentė kino; bet juk tik tą, kurio nekentė, ir įmanoma mylėti.

Dilentantiškas rašymas apie kiną reiškia ir tam tikrą gėdą – vadinasi, priklausai darbščiujų rankų būreliui, nesigydai nuo to filologinio komplekso – prisiurti prie stipendijos. Žema, apgailėtina. O vis dėlto neatsispiri pagundai stiprinti valstiečių šalies įvaizdį. Širdis taip liepia.

Šiaisiai festivalis buvo vidutiniškas, be didelės nuostabos. Peržiūrėjau visą Bartą ir Kim Ki-duką, nes visų jų nebuvalau mačiusi. Žiūrint Kim Ki-duką, Rytai, kurių įsivaizduojamo artimumo baltams niekada nemégau ir nesupratau, tapo mielesni – vos neįsigau dubenelių ryžiams ir pagaliukų, kas būtų višiška nesąmonė, nes nei aš tą rytietišką maistą gaminsiu, nei jį valgysiu. Tiesiog filmuose atraktyviai atrodė maistas; valgymo papročiai krito į akis. Organizatoriai prisintė kvietimą į nykiusius renginius; negana to, paskambina ir sako: gaila, kad naudojatės mumis, vaikšiodama tik į filmus, o neateinate į mūsų renginius... (Tikisi, kad statistiniam „Š. A.“ skaitytojui bent per milimetradį įdomios kvailos kalbos, gėlės, tortai, šampanas, plojimai?)

Vienas geriausių filmų – „**Keturi metų laikai**“ (rež. Michelangelo Frammartino, Italija, Vokietija, Šveicarija, 2010). Seanso metu pirmoje eilėje buvo maždaug trejų metų vaikas, kurį atsivedė kažkas iš žiūrovų. Netikėtai apmąsčiau tokią keista temą kaip vaikai ir kino terapija – negana to, gailėjaus, kad neturiu kameros. Mergaitė niekam netrukėdė; ji ramiai sau vaikštinėjo ekrano prieblandoje, šoko pagal ten skambančius varpus. Vaikas (visi vaikai man belyčiai, todėl painioju jų gimines) pasirodė esas labai pastabus – fone lojo vos mano ausiai girdimas šuo, o ji jau tyliai atitarė: au au au. Vėliau jai mažumėlė atsibodo ir ji ėmė zirsti. Ekrane kaip tik bliovė griovyje įstrigęs ožkytis, ir jo balsas, o dievai, buvo visai kaip vaiko. Iš *doko*, vaizduojančio ožkų gyvenimą, supratau, kad tai visai ne ožkos, o mes. Norėjau būti tuo vaiku, žaisti milžiniško ekrano akivaizdoje, dar tik mokyties atskirti tikrovę nuo kino, gyvenimą nuo transcendencijos.

Galbūt panašius jausmus sukėlė ir „**Pamirštų sapnų urvas**“ (rež. Werner Herzog, Prancūzija, Vokietija, Jungtinė Karalystė, Kanada, JAV, 2010). Uolų piešiniai 3D formato suponavo amžinybės vaizdinimus; bet kokia racionalumo apraška staiga pasirodė beprasmė, nepaaiškinanti *Homo sapiens* veiksmų ir polinkių. Užtat „**Pasinerk į tušumą**“ (rež. Gaspar Noé, Prancūzija, Vokietija, Italija, 2009) nereikėjo nei 3D akinių – jeigu režisierius būtų pasilikęs tik ties mirimo tema, filmas gal būtų išėjęs kone tiek pat dingas kaip ir Stanley Kubricko „2001 metų kosminė odisėja“. Puikūs kadrų iš viršaus: nors ir nenaujas, filmavimo būdas nebanalus, nenuobodus, neschematiciškas. Viską sugadino pasažai apie gimimą pabaigoje. Vos iškentėjau, Rytų Europos sinefilų akimis, „teisingą“ „**Aurora**“ (rež. Cristi Puiu, Rumunija, Prancūzija, Šveicarija, Vokietija, 2010) – laukdama, kol pagrindinis veikėjas vėl ką nors nudės. Keista, visais laikais neapkenčiau detektyvinį skaitalų, o kuo toliau gyvenu, tuo aiškiau įsivaizduoju save, įvykdančią žmogžudystę. Ir tikrai tai labiau kino, ne literatūros poveikis. „**Išgyvenimo teorija ir praktika**“ (rež. Jan Švankmajer, Čekija, Slovakija, 2010) įdomiausias būtų bene tiems, kurių specialybės pavadinime yra šaknis *psich-*. Kino požiūriu gan nuobodus: psichoanalizės schemas; ir apskritai iš filmo tikiuosi daugiau dimensijų negu iš laikraštinės satyros. Dar buvo „**Kai mes išeinam**“ (rež. Feo Aladag, Vokietija, Turkija, 2009): šitą pasibaisėtinai didaktišką filmą reikėtų rodyti homoseksualams, kurie reikalauja iš kitų homoseksualų vadinaudžio *coming out*, t. y. išsiviešinimo. Atvejį priskyriau prie itin nuobodžių ir primityvių filmų kategorijos. Tai vienas blogiausiu tipu, nes filmas gali būti primityvus, bet nenuobodus, ir atvirkščiai. O čia – iš karto du viename. Tokią iliustratyvią istoriją būčiau mielai žiūrėjusi prieš dvidešimt metų, kai apie islamą nežinojome nieko. Dabar nei graudu, nei juokinga. Tiesa, viena jauna mamytė

„Keturi metų laikai“

„Baltosios pievos“

„Išgyvenimo teorija ir praktika“

„Kai mes išeinam“

po seanso pasakė: „Bent paašaroti buvo galima. Tu nesupratai, nes neturi vaikų.“ Konstatavau žmogus, vadinasi, šventa. Islamo pasaulis filme plokščias, vienmatis, beveik neįmanomas – kaip ir krikščionybė „**Porno melodramoje**“ (rež. Romas Zabarauskas, Lietuva, 2011) – juoką kelianti dėl to, kad tokios nebūna, tai tik „režisierius“ svajonių ir fantazijų vaisius. Panašiai kaip Petras Gražulis homoseksu-

aliumą tapatina su pačia didžiausia uždrausta savo aspiracija, taip ir Zabarauskas „kovoja“ su religija, slaptai trošdamas jos galios, mesianizmo. Interviu skaičiau, esą filme turinti apsireikšti „kičo estetika, žaidimas stereotipais“. Atleiskit, nematėme. Žiūrėsi me daugiau Emilio Velyvio. Genialaus dvidešimtmecio rezultatas beveik niekuo nesiskiria nuo „Skalvijos“ mėgėjų būrelyje sumontuotos produkcijos; ligi LMTA studentų darbų nepritraukia. Net pagalvojau, kad į „filmą“ sumontuoti „Dviračio šou“ siuzetai apie Žilinską ir Garką turėtu daugiau išliekamosios vertės; vien jau dėl ironijos. Priminsiu Berlynale salygas: 1) turi būti iš laukinių krašto; 2) turi apsiškelbti, kad vienintelis tame krašte gini vargšus homoseksualus nuo žmogždrų homofobų. Aišku, ne kiekvienam užtenka akiplėšiškumo šias salygas igyvendinti. Beje, Kultūros ministerija parėmė ši projekta (neapsiverčia liežuvis sakyti „filmą“) jau po to, kai jis gaivo prieglobstį Berlynale. Vadinas, ministerijos klerkai ir piliečiai neturi jokios nuovokos apie kultūrą apskritai. Su tuo mus visus ir sveikinu.

Kiną šiandien gali kurti neva bet kas, tačiau ne viskas, kas rodoma garbingame kino salės ekrane, yra kinas. Kaip ant vyno taurės lieka vos regimi pŕštū atspaudai, taip juosteje matosi „baltos siūlės“. Ir iš kartoto galima nuspėti – pradedantysis režisierius turi ką nors panašaus į talentą ar tik gabumas ar iš viso nieko neturi. Nuo žiūrovo akies nepasislėpsi.

Festivalyje būta nemažai trukdžių: Barto „Trys dienos“ užsilenkė tris kartus, kažkokis „Restrepo“ užlūžo išvis, o „Skalvija“ publiką pratino prie užsienio kalbų – du žiūrėti filmai éjo be subtitrų – Chucko Workmano „Vizioneriai“ ir Kim Ki-duko „Laikas“ (beje, korėjiečių kalba). Iš pradžių nesupratau, ko tie žmonės stojasi ir išeina; paskui suvokiau, kad gerame kine kalba neturi lemiamo vaidmens. Tačiau kažkas paskambino, ir teko išeiti į „Čili pičą“. Prie gretimo stalo prisėdo du gėjai ir ēmė išskalinėti: gainiojo padavėjų, kad gamintų jiems rafinuociausius gérimus. Esu kaimo žmogus, sunkiai suprantu tokį manieringumą. Veikiausiai priklausau tam pačiam ligonui tipui kaij ir Uoka su Gražuliu: su visais kitaikis, kurie drįsta mėgdžioti mano originalų alternatyvinių gyvenimo būdą, mielai susimuščiau. Ypač už tą manipuliavimą visuomeniška „stigmatizacija“ ir visais gyvenimo atvejais paruošta aukos vaidmenį. Greičiausiai iš tikrujų egzistuoja ta homoseksualų kategorija, kurie tiesiog turi tą pačią valdžios ir galios poreikių kaip ir savanaudžiai *heterikai*: jie tiesiog norėtų igyvendinti niekuo ne geresnę *gay power*, ir tiek.

„Teminiai“ festivalio filmai buvo nykūs ir visai prasti. „Kambario Romoje“ neverta net komentuoti, o „**Vaikams viskas gerai**“ (rež. Lisa Cholodenko, JAV, 2010) tinkamas nebent vaikams. Atgrasioji Amerika, kurią atsisakau suprasti. Bjaurybės amerikiečiai, lendantys vienas kitam į *dūsią*. Žiūriu daug kino ir televizijos, todėl viliuosi, kad niekada nereiks keliauti po pasaulį. Mano amerikietiška svajonė – tai Davido Lynch filmai, idealusis „Tvin Pykso“ pasaulis. Nenoriu ir neketinu pamatyti tikrosios, ja nusivilti.

Kaip ir literatūroje, kine vis dar neatsibodusi islamo su visais jo porūšiais vaizdavimo tendencija. Festivalyje mačiau vienintelį filmą, kuriame tai droma adekvaciai ir meniškai – „**Baltosios pievos**“ (rež. Mohammad Rasoulof, Iranas, 2009). Būta ir socialinių utopijų, blegesnių už patį „Da Vinčio kodą“ – „**Nepaleisk manęs**“ (rež. Mark Romanek, Jungtinė Karalystė, JAV, 2010). Ir, tradiciškai, vienas vaikiškas filmas – „**Kukis**“ (rež. Jan Sverak, Čekija, 2010). Vis galvoju, kodėl lietuvių režisieriai nestato filmų vaikams (bent pradedantieji). Čia esama daug galimybių fantazijai; nepritemptai, išradinai ekologijai, humorui ir dar daug kam.

Vis dėlto reikia pripažinti, kad kai gyvenimas būdavo neišveriamas, „Kino pavasariai“ padėdavo jį išverti. Eiti į keturiadesimt filmų kiekvieną sezoną reikėjo drąsos, pasiryžimo, valios, troškimo pažinti. Kino salių prieblandoje sėdėjome verkdami, disertacijų būklę atminę. Ir filmai atitraukdavo nuo egzistencinių problemų, parodydamis baisesnes.

GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ

SIGITAS GEDA

Anokia čia patvirk!

2008 metai

Laiko pokyčiai ir... myrtys

Šiandien vienas rimtas žmogus (per V. K. laidotuves) leido man suprasti, kad jo mirtis turi ir dar vieną netiesioginę priežastį – kultūros virsmas krašte.

Kokius 30–35 metus lietuvių poezija buvo ir tautos ugdymo, lavinimo mokykla. Atgavus Nepriklausomybę viskas tapo „verslu“, linksminimu, atpalaidavimu ir atsipalaidavimui.

Dramatiniai balsai lūžo, neišlaikė „rinkos diktato“. Žmogiškieji likimai... Kam jie rūpi malonumų industrijos laikais?

Nėr ko kaltinti, bet netekome keliolikos talentingu raštojų, aktorių, dainininkų, – juos papjovė sielos „vėžys“ ir darbdavių cinizmas.

Juos išgrižė ir išmetė kaip mazgotes.

Iš „Kailiadirbio dienoraščiu“ (XVI a.)

Moterų pirtyje: „Niekad dar nebuval matės tiek nepri-dengtos odos vienoje vietoje...“

S. Kubrickas

„Jeigu viskas gražu, tada nėra nieko gražaus“ („Plačiai užmerktos akys“).

Iš vienos vasaros

*Šešėliai šmékščiojo kely,
Kol saulė nusileido,
Ir Dievo laikraščiai žali, –
Juos vagys skaito.*

Kinija ir Tibetas

Kai tibetieciai vėl sukilo, „paprasti“ Kinijos žmonės sa-ko (kaip kitados Sovietų Sąjungoj!):

– Mes nesuprantam, ko jie nori. Mes juk viena šeima...

Kovo 18, antradienis

Tai, ko nieks nemoko

Paskirstyti jėgas ir dozuoti „informaciją“ (šiuo atveju in-formacija vadinu kūrybą, knygas, vertimus).

Galop – sveikatą.

Paradoksas, bet žmogus to imasi tikriausiai tada, kai ma-to, žino, nujaučia jų „tūrį“. Jaunystėje būna pervařis...

O, jeigu mes turėtume ilgo veikimo taktiką ir strategiją!

Stresų metai

Tarkim, paskutinieji 20. Ką ir kalbėti apie visus pervers-mus, tikrus ir tariamus laimėjimus:

1) nuvertėjo sovietiniai rubliai ir nuplaukė žmonių san-taupos (daugelio – viso gyvenimo),

2) nuvertėjo doleris,

3) dingo žmonių pinigai visose investicinėse firmose ir firmelėse,

4) dingo privatizacijos čekiai,

5) galop – nuvertėjo ir pats litas.

Galų gale – siaubingai išaugo butų kaina, mokesčiai ir t. t.

Reziumė: kokiu būdu mūsų žmonės galėjo išlikti „sveiki“? Kas 4–5 metai koks nors šokas, stresas, smūgis, sukrė-timas.

Aktualios

Humoras, kuris man patiko. Nors ir juodas... Nepavykus padaryti polit. karjerą, A. P. svajoja įsidarbinti „šieno ravē-toju“...

Ūkininkas griebia jų už sprando ir talžo į stalą šaukdamas:

– Tu, tu, tu! Kas ravi šieną, kas ravi šieną? Pasakyk man!

Kovo 19, trečiadienis

Apie Johno Irvingo romaną

Kadangi jis buvo Vilniuje, knygų mugėj, visuose pokal-biuose pabréžė tėsiąs XIX a. pasakojamają tradiciją, tai skaitau ir jo romaną „Kol tave rasiu“.

Man regis, jis labai smagiai tyčiojasi iš XIX a. (ir vėles-nės) anglosaksų tradicijos. Stačiai vedžioja už nosies neigu-dusius skaitytojus. Taip jiems ir reikia! Skaitykite, o aš pasi-šaipysi. Pavyzdžiu, kaip Džekas rašo laišką Helsinkyje sa-vo jaunu dieną draugužei:

„Miela Miše!

Ačiū už laišką. Taip, aš buvau artimas Emai Oustler, nors mudu niekada iš tikrujų nesimylėjom. Ema tik laikyda-vu suėmusi mano penį.“

Ir t. t., ir taip visur.

Čia Viktorijos laikų moralė apversta aukštyn kojom. Sce-nos labiau primena XVIII–XIX a. erotinius piešinius nei Di-ckenso sentimentalų pasakojimą ar Hardy melodramatiką.

Apie vieną pragaro vaizdinį

J. I. romane viena personažė kalba apie pragarą (Ingrida).

Esą ten būsi kurčias, o tavo akyse šmékščios visi žmo-nės, kuriuos kada nors visai to nenorėdamas esi įskaudinės. Jie sédés priešais ir spokos į tame... Turiu prisipažinti, kad mane kamuoją tokia patirtis. Andai norėjau pasakyti apie tai vienai pusseserei, kurią paauglystėje ištūmiau į dilgėles, – ji pasakė, kad nieko panašaus neatimsiema... Taigi mūsų praga-ras gali galioti tik mums, laikytis mūsų vaizduotėje.

Sąžinės padarinys? Balsas?

Pasakojimo paslaptis

Jis turi liudyti žmogišką pergale, tiesa ar netiesa – nėr svarbu. Pavyzdžiu, „Romeo ir Džuljeta“ – kokia čia tiesa? Užtat dviejų širdžių pergalė, džiaugsmas.

Kelio gale – žiburus.

Mjšlės

Už plaukų plonesnis 30 kartų, žalias, vos vos šmësuoja, metalą per sekundę kiaurai prašnioja. Kas?

Lazerio spindulys.

Kaunas (sovietiniai laikais)

J. šiandien priminė, kad tada apie ši miestą būdavo ir taip pasakoma:

– Aptverk Kauną spygliuota viela, ir kiekvienas žinos, už ką sėdi...

Sakalai

Šiaip jau plėšrūnai, o žmonės, gerai pasižiūrėj, įsitiki-na, kad sakalai gaudo tik skraidančius paukštelius. Žąsys, pavyzdžiu, gagos, jų visai nebijo. Mat jos tik vaikšto. Dėl to žmonės sakalus dar vadina „žąsų piemenimis“.

Gano...

Išpažinimai

Kai buvau maža, 1. mėgdaudau žaisti su lélémis. Iš daugelio jų nė vienos nebuvu „Tétis“. Kai tėvas mirė, išsitraukiau visas lėles iš palovio, išrinkau vieną ir pasodinau ant savo lovos.

– Čia mano Tétis!..

P. S. Atrodo, kad čia vieno prancūzo pasakėlė! Kaip ir apie liūtų bei gazelę. Liūtas, vos nubudės, galvoja: turiu bėgti greičiau nei gazelė, kad ją pagaučiau... Gazelė: turiu bėgti greičiau už liūtą, kad pasprukčiau... Bék! Neprarask vilties...

Arba – trys varliukai ir kibiras pieno. Pirmas šoko į kibi-rą ir prigėrė, antras viską apskaičiavo, tada šoko ir... atsi-trenkė į kibiro graižą. Trečias šoko ir įnirtingai plaké kojelėmis, kol susimūsė sviestas... Įsitvérė, paėdė ir išsikapstė.

Va tai šitaip, va taip aguonėlės auga!

Vargas dėl pavardės

L. pasakojo apie savo draugą architektą, pavarde Zyber-ka. Žmogus l. graužesi:

– Iš kur čia tokia pavardė? Gal viena Lietuvoj, negraži...

Beversdamas šūsnim sukrautas knygas L. rado seną len-kišką, uošvio dovanotą „Livonijos istoriją“, o jos gale didi-kų, žymiu žmonių pavardes. Viena jų net su herbu – Sie-berg, Zieberka... Va šitaip, va taip aguonėlės auga!

Pats uošvis, pavarde Misevičius, irgi turėjo bajorystės raštus. Kažkuriam mūšy jo prosenis išgelbėjęs vieną iš Goš-tautų... Čia pat pasišaipė iš grafo, pavarde Každaila, – kašių pynėjas...

Moralas: nesijuokite iš savo pavardės!

Kovo 21, penktadienis

Putinas ir... Tuminas

„Vargas dėl proto...“ Vachtangovo teatre, kur Rimas T. direktoriauja. I spektaklį atvažiavo pats prezidentas. Po spektaklio užėjo net i užkuliusis (Stalinas tai neužėidavo). Paklausė: „Kodėl pagrindinis veikėjas verkė?“ Tuminas iš-lemeno, kad anas, matot, našlaitis. Putinas rėžė: „Na ir kas. Matrosovas irgi buvo našlaitis, neverkė, o savo kūnu užden-gė ambrazūrą... Jūs, vakariečiai, išsivaizduojat rusų kaip sil-pnų žmogų...“ Toliau maždaug – mes nesam silpn!

Šiaip ar taip, tikriausiai R. T. pasikvies jį į Vilniaus ma-žojo teatro kurį nors spektaklį. Pavyzdžiu, „Belaukiant Godo“...

E. Mieželaitis kvietė į Lietuvą L. Brežnevą. Neatvažia-vovo. Laimei...

Nieko sau leksiška!

– Atsiprašau, meiluti, – tarė meška, aplenkama zuikė, – seniai bežaidžiau su pimpiu...

Iš vieno rudens

O užrašyta prieš Velykas!

*Tai tokia dabar mirties preambulė –
Neužmiršk, žmogau, jog gyveni,
Rudeninės gélés – topinambai
Auksu atsispindi vandenys...*

Kovo 22, šeštadienis

Didysis šeštadienis

Apie įmanomas sąvokas. Pavyzdžiu, Malonės zona, že-miškosios ir dangiškosios.

Retas mūsų galėtų ją neigti. Reikėtų tam didelės arogan-cijos. Didžiuma esam patyrę ir tą „zuikelio šypsena“.

Filosofai dabar čia turi terminą „nepadaromybės sritis“. Gal ir gerai, bėda, kad per „art“ yra žodis „nepadorus“...

Dar apie bedievystę kaip „anoniminį tikėjimą“ (teologo Reinerio studijos).

Kaip gali būti paviršinis tikėjimas, taip ir paviršinis neti-kėjimas.

Vietoj „pasiruošęs malonei“ man labiau patiktu „bud-rus“ arba „budintis žmogus“. Laukiantis.

Ši sąvoka reikalinga tam, kad žmogus neužsnūstų iš vi-daus – savo siela ir sąmone.

Laukiantis žmogus kitaip suvoks jį ištikusiā malonę. Ki-taija pripažinti priimti ir atsidėkos.

Netekties (ir pralaimėjimo) akivaizdoj

Žmonės elgiasi skirtingai. Išmintingasis susitaiko su mintimi, kad tiesa retai nugali, kvailys – plyšauja, rėkia...

Dar apie a. a. V. Kernagi

*Kaip gera iš anksto žinoti,
Kur suka lizdeli dagilis...*

Regis, Palangoj prieš koncertą Vytautas stovėjo prie durų su draugu. Tasai (ironiškai žmonėms, laukiantiems bilieto):

– Ir dar jums nenusibodo Kernagis! Jis juk toks vieno-das!

Vytas (pasirašinėdamas autografus):

– O tu mėgsti degtinę. Ji visad tokia pati, bet tau neatsi-bosta.

P. S. Iš tiesų, dainavimas, pasiekės tam tikrą „lygi“, gali būti ir pakartojimai, tačiau V. K. keisdavosi – nežymūs ak-centai, niuansai, perkėlimai. Nesikeitė esmė, tai, kas buvo jis kaip asmenybė. Dabar, kai jo nėr, iškart girdime dešimtis tešlinių atlikėjų – tešlių.

Kiaušinių marginimas

Galop ėmėm šnekėt, kad taip norima pažymeti tą ypatin-gą daiktą, iš kurio viskas kyla.

Pavasariop ypač – iš negyvo lenda gyvas!

Tarp Rytų ir nelabai Rytų

Eidama į Kauno fotografijos galeriją žiūrėti Anzenberger galerijos (Viena) kuratorinės parodos „East / Rytai“, kažkodėl pagalvojau, kad kontekstui socialinei fotografijai nereikia toli ieškoti – prieš rungtynes lenkų sirlgaliai vaikšto grėsmingais būriais, aidi policijos automobilių sirenos, Laisvės alėjoje ir senamiestyje mirga nuo muštynių sau-gančiu policininku, o nesikeičiančio miesto veido, trupančiu sieną iš būrio čigonų stoties tikriausiai priminti nė nereikia. Apskritai žvelgdami į užsienio šalių socialines fotografijas turbūt dažniau ne stebimės ir žegnojamės, o sutrikę svarstome, lyginame, ar pas mus ne-galima atrasti ko panašaus. Todėl ši tarptautinė paroda, atskleidžianti Slovakijos, Makedonijos, Lenkijos, Turkijos, Rumunijos, Albanijos, Rusijos, Baltarusijos, Kinijos, Gruzijos ir Moldovos skurdaus gyvenimo realias, nestebina. Tai gal ir Lietuvą reikėjo prie Rytų „prigriebti“?

Žinoma, galbūt Vakarų šalių fotografiams ir kuratoriams ši paroda pasirodė sukrečianti ir atvėrė daug nematyti buities pasaulio keistenybų, tačiau apžiūrint ekspoziciją lyginimo su gimtosios šalies vaizdais kartelis taip ir neišnyko. Iš naujo tenka permąstyti, kas yra Rytai. Ar nesame matę Rafalo Milacho „Studentų bendrabučio“ (2004), prie laiptinių rūkančių vaikų („Mergina rūko sėdėdama ant laiptų“, 2004) ar Andrejaus Baliko bedarbių ilgaišių dėdžių („Pato, 52, yra jau ilgą laiką bedarbis, kartais uždarbiauja aatsitiktinai, gyvena nuomojamame bute su žmona ir keturiais vaikais“, 2004)? Reikia pripažinti, sudėtinga būtų mus, turinčius tokį visuomenės veidrodį kaip Romualdas Vikšraitis, labai jau kuo nors priblokšti. Bet atrodo, kad šios parodos tikslas nėra stebinti ar bent toks išpūdis susidaro žvelgiant iš kitos, ne vakariečių, pozicijos.

Tūlam lietuviui, užklydusiam į šią parodą, pasipiktinimą ar bent jau nuostabą greičiausiai sukeltų R. Michalo fotografijos, atrodo, darytos kokiamie Kauno mikrorajone. „Blokinių sovietų namai atokiamie Maskvos rajone“ (2006) nakties glūdumoje paprasciausiai vaizduoja daugiaukštį namą, tokį kaip tūkstančiai kitų visoje buvusioje Sovietų Sajungoje. Vėl neužiom ūmogelis savęs klausia – kodėl manęs čia néra? Negana to: parodos apraše perskaicius retorinį klausimą „O gal išdrįstumėme tai pavadinti pasaulio istorijos dugnū?“, tenka suglumti ir apsvarstyti dugno savoką, tada vėl iš naujo Rytų ir Lietuvos savokas, galiausiai prieiti prie išvados, kad ši paroda – Rytų ir Vakarų kultūrų bendradarbiavimo rezultatas, lemiantis skirtinę parodos poveikį ir vertinimą (šią maldele pasakius bent jau ramiau).

Fotografijoms daug svorio suteikia pavadinimai. Tai dažniausiai dviejų trijų sakinių paaškinimai, o gal net mažyciai pasakojimai, apibūdinantys kadre pavaizduota asmenį. Prieraišai tarsi motyvuoją, kodėl pasirinktas būtent

tas žmogus, taip atskleidžiant jo asmenybę, išryškinant individualumą. Žiūrovo santykis su fotografija tampa kur kas asmeniškesnis, intymesnis. Pavyzdžiu, pažvelges į Igorio Starkovo „Valery M. Novichkov su šeima. Patyrė 15 operacijų nuo 1986 metų“ (2006), matai jau ne vien statišką paprastos, skurdokos šeimos fotografiją, bet atkreipi dėmesį į ligoms nepasiduodančio, ryžtingo vyro veidą, būri visai mažų vaikų ir suvoki, kad, nepaisant visų ligų ir išgyvenimų, šis žmogus sukūrė šeimą, vis dar tikėdamas laimingą ateitim.

Rafal Milach. Studentų bendrabutis. 2004

Praėjus suglumimui ir pagundai lyginti kiekvieną nuotrauką su Lietuva, galima išsitinkinti, kad Vakarų fotografių šiaisiai norėjo savo šeimai prisijaukti Rytus ir ypač jų gyventojus – fotografijose esama ir linksmų, besiypsančių veidų, nuotaikingu gyventojų susibūrimų, o Maxo Shero fotoistorija apie „komunalkes“ parodo, kad jų gyventojams tokia padėtis netgi visai patinka. Susipažinęs su bendruomeninio apgyvendinimo ypatumais, perskaitai pavadinimus-istorijas: „Yra žmonių, tokii kaip Karina, architektūros studentė, gimus „komunalkėje“, kuriai patinka kolektyvinis gyvenimas. Būtent dėl to mergina ir nenori keltis gyventi kitur“ (2007). Fotografijose pavaizduoti gyventojai savo natūralioje aplinkoje jaučiasi patogiai, atspalaidavę – tokio gyvenimo natūralumą fotografas ir norėjo parodyti, atskiratydamas populiaus stebinimo motyvo.

Parodos autorai sutelkė dėmesį į žmogų, o ne tik į aplinką, formuodami paprasto, nuoširdaus Rytų gyventojų portretą, taip pat akcentuodami, kad rytiečių buities pažinimas neatsiejamas nuo mentaliteto išmanymo. Ir tokiomis sąlygomis gyvenantys žmonės moka šypsotis, paprastai priima jiems skirtus vargus ir kasdienius darbus, ko galima palinketi ir persisotinusiemis Vakarams, kaip dažnai mėgsta sakyti pamokslautojai.

RŪTA JAKUTYTĖ

Absoliutus nulis

Tik ižengus į „Akademijos“ galeriją man iš paskos atkulniavo būrelis brandaus amžiaus moteriškių ir iškart pasigirdo skambus šūksnis: „Absoliutus nulis!“ Štai tokiais žodžiais pasitikta Dainiaus Liškevičiaus katarsiška paroda. O juk Giedra Radvilavičiūtė man žadėjo, kad senukai daug geriau perpranta pasauli, jiems net toks sakiny – *buvo rudo* – gali pasakyti daug daugiau negu moderniam jaunimui... O kaip visgi Aristotelio *καθαροι;*? Iš klausimą atsakyti G. Radvilavičiūtė jau nebepadės, deja.

Tušumas tema menininko kūryboje gvildenama gan dažnai. Vien švari, žmogaus sąmonę nuo praeities meno dulkių apvalanti galerijos erdvė primena ankstesnes tuščias Lietuvos teatrų sales („Erdvės I–VIII“, 2001), menininko nuotraukose apvalytas nuo sausakimšos žmonių minios, aktorių ir teatro gyvenimo buforijos. Netgi paties menininko poza per parodos atidarymą simbolizavo tuščią, tik šiakart D. Liškevičius ne pasauli kaip Atlantas rėmė („Pasaulio centrali“, nuo 1999), o vienišas ramstę sienas.

Iškart į akis krito du juodi skrituliai. Tik priartėję atpažįsti daiktą: beretė. Tai kaip Christiano Boltanski vaikystės prisiminimų portretai. O D. Liškevičiaus beretės – tarsi kičinis Paryžiaus, modernaus meno sostinės, (vaikystės) prisiminimas. Viena beretė masinės gamybos, kita – autentiška namų darbo. Vartotojiškas (unikalus ir fabrikinis) menininko simbolinis ženklas. Dar esti tokiai simbolinių vartotojų, tik senutės negalėjo atpažinti tokio simbolio be paties menininko. Ir kur pradingo tie senoliški sentimentai?

Antrame aukšte juoda užuolaida mane galėjo atskirti nuo klaidžiojančių iš paskos damučių. Galimybė mizantropiškai išgyventi socialinį atskyrimą nuo nepageldaujamos publikos savaimė priminė „In / Out“ instalaciją (1998), kai viësumoje populiarios savaimė atsiveriančios durys, atvirksčiai, užsiverdavo priartėjus žiūrovui. Pastaruoju atveju išgyventa aštri ir kritiška socialinė atskirtis, o pirmuoju atveju „Juoda užuolaida, dalijanti salęs erdvę į dvi dalis“ sukelė intymumo, pa-slapties, pozityvios vienatvės jausmą. Atsiskyrus ir pa-silikus vienai su savimi patiriamas menininko sufleruojamas katarsis – stiprus emocinis išgyvenimas: baimė, liūdesys ar džiaugsmas... (Kad pasislėpe nuo senucių.)

Ir visgi Aristotelis mūsų visų glaudytas mokyklos suoluose, bet kartos ryškiai atskiriamos tos juodos užuolaidos. Vieni išgyvena stiprius bukas emocijas, kiti – kontempliatyvą susimąstyti. Bet, matyt, abiem atvejais galima teigti, kad menininko sugestijuotas katarsis buvo pasiektas. Na, bent iki tam tikro lygio. Visgi absoliutus nulis čia negali būti.

ŽIVILĖ JANULEVIČIŪTĖ

Brangus dūmas

Nacionalinio dramos teatro vadovai ēmėsi teatro restauravimo darbų ir vieną po kito atgaivina svarbius spektaklius. „Dėdė Vania“ prancūzas Ericas Lacascade’as prieš dvejus metus buvo sukūrės ir mūsų publikai prisitaėtę tik kaip „laboratorinė“, ne visai kondicinė Čechovą. Dabar spektaklis vėl išplaukia į dienos šviesą su kelias naujais aktoriais, su nauju pypkę traukiančio profesoriaus Serebriakovą dūmeliu.

Santūriame juodų kulisų, keleto kėdžių, stalų ir nieko daugiau fone tas dūmas pakilo kažkaip reljefingai, reikšmingai. Išties, artiste, akimirksnyje visas tavo gyvenimas, ir tuoju jis išnyks kaip dūmas, neblaškomas vėjo. Bet tie nuo ramos sklindantys, antrašyk taip pat nepakartojamai virpesia įmanomi tik gyvajame teatre. Pakylėtas ant scenos artistas išties stovi viduryje, tarp žmonių ir dvasių, kaip mediumas profesionalas. Kaipgi ten kadaise svajojo dar nepatyruis kūrybos kančių Čechovo žuvėdra Nina? Už tokią laimę – būti artiste! – viskai iškentėčiau, juodą duoną valgyčiau... (Ak, tai sulikusios nacionalinės dramos atgimimo villys verčia kalbėti patetiskai.)

Gerau, kad sunkiu metu teatras mėgina atsiremti į aktorių. O aktoriui vaidinti Čechovą, manau, tas pats, kas švesčia ilgai lauktus Naujuosius metus. Po naujojo „Dédės Vanios“ (balandžio 3 d.), žinoma, ir publikai reikėtų švęsti Arūno Sakalausko apsireiškimą. Kol žiūrovai renkasi į salę, Vania ir dar keli pjesės personažai nekantriai mindžiukoja ir markstosi laukdami spektaklio pradžios ir išga-

ningos tamsos, bet ižanginio teksto visi esame priversti klausytis šviesai vis dar neužgesus. Lyg būtum pakliuvęs į operacinę (gal panašus jausmas kartais kyla ir aktoriams, uždarbiaujantiems televizijoje, kurioje viskas kiaurai apšviečiama?). Šiandieninis juodas kostiumas ir balti po pat kaklu susegti marškiniai, viskas išlyginta ir trafaretiska, net tas mažumėlė aptirpęs Vanios veidas, kurį aktorius turės nuspalvinti. Pirmame veiksme atgrasus Vania iš pastutinių kaupia energiją, nusirengia ir išpila sau ant galvos grafiną žadinančio vandens – ir viskas perniek. Desperacija. Jo nemyli, jo gyvenimas turės lėtai sutrūnyti, jo siu-letas už apšviesto stalio kulisų giliumoje blunka ir išnyksta. Sakalauskas – „prancūziško“, lankstaus tipažo aktorius, tokii mūsų teatre vienas du.

Pradedanti aktorių Toma Vaškevičiūtė Jelenos vaidmens griebias išrytingai, tiksliai intonuodama ir lygiomis su kolegomis. Jos drąsios kažko lükuriuojančio kūno linijos šiose „provincijos scenose“ daugiausia žadančios, gelbstinčios, todėl už jų skuba kabintis visi vyrai. (Režisierius naivai rizikavo ir net kelis kartus mėgino scenoje tiesmukai suvadinti bučinių. Aktoriai buvo tiesiog išstumti į nepatogią padėtį, nuo šių sustabdytų kadrų padvelkė naftalinin.)

Maestro Arvydas Dapšys ir jo Serebriakovas su savo „prakeikta senatve“, kai tik prabyla, jau pačia sodraus balso intonacija ima vairuoti krypstantį spektaklio laivą tinkama linkme, dar ir režisūriškai.

Įdomu tai, kad aktoriams tarsi buvo leista apsirengti

jiems priimtiniausiais, „savais“ rūbais. Jie, kaip ir scenografi, nieko neužstoja ir šios dramos situaciją daro dar atviesnę (dail. Gintaras Makarevičius, Jolanta Rimkutė). Kaip lelija praluptas ir varvantis apelsinas Astrovo rankoje tiesiog suspindži – vietoj tuščios širdies ištiesia jų gydytojas vargšei Sonai, moteriai, apie kurią tesakoma „jūsų gražios akys, gražūs plaukai“. Rasos Samuolytės ir Dainiaus Gavėnonio duetas pirmame spektaklyje pasirodė kiek pasikartojantis, su metalo gaidelėm, nenusėdės tame stebuklingame teatriniame *čia ir dabar*.

Keliaujantis prancūzas režisierius mėgsta keliauti ir per pjeses, užsiima kosmetinėmis adaptacijomis. Prie jau ir taip Čechovo sutrombuoto „Dédės Vanios“ jis pamégino pridėti mažai žinomo „Miškinio“ gabalaitį, lyg vatos prikimštį į kokie muziejiniu kostiumu pečius – na, dar keli aktoriai gavo epizodinio darbelio, na, ir Sonios drama supaprastėjo, pasirodo, ją vis dėlto myli vieną tokį personą – „Miškinio“, o jis negali atsakyti jam tuo pačiu... Užtat savo iškaičiuoti gaivai nuskambėjo iš prancūzų kalbos Akvilės Melkūnaitės verstas pjesių tekstas.

Kadangi Antonas Čechovas teatralams yra dievas, tai leisiu sau perfrazuoti – nežinomi, Čechovai, Tavo keliai.

JŪRATĖ VISOCKAITĖ

GYNĖ DINEIKAITĖ

Tavo Tylos
tyrame skambėjime
--- tame skambėjime
esu nugrimzdęs inkaras.

Pro pilkšvą dangų
Rojaus pušų kvapas.
Pliaupiant lietui
šokinėju iš džiaugsmo.

Parblokšta vasaros karščių
prisiminiau
apšarmojusio lango ornamentą
ir sniegeną pravertu snapeliu.

Žaliai žydi dangus,
o naktis many.

Beldžiasi aušra
i užrakintas duris.

Aklinam kambary
bevardė viltis
lyg pelė
per visą naktį
krebžda.

Kaip telefono
ekrane matau
baterijos nusėdimą,
taip savo širdy jaučiu signalą, –
laikas prisijungti
prie Jėzaus Širdies.

Išslaviau šiuksles.

Po aslą ropoja
basi dyyniai
ir gudo spindulius,
išliuogusius pro langą.

Vieną dyvnių
šaukiu Fides,
antrą – Amor.
Abu atsigrežia
ir suglaudę rieškutes
kelia spindulius
i Saulę.

Mislė

Puokštėj iš Lūginės pievų
dobilai, motiejukai,
mėlynieji varpeliai,
laukinės našlaitės – – –

O puokštės vidury
išsikerojus diligėlė.

Kas tai?

– Arkivyskupo Matulaičio
sostas Vilniuje.

Nežinomas amerikiečių fotografas. Besifektuojančios moterys. 1885

ILONA JANULIENĖ

Blue

intensyvėja
liūdesys
kol tampa
mirtinas

kažkur
ties gerkle
gal žemiau

pražysta
vilkdaligais

alyvinis lėktuvų pakilimo takas.
keistą vietą pasirinkome bučiniui

temstant
kai ežero vanduo apsunksta
dvi baltos raumeningos gulbės
tūpia i vandenį ir snapais nusičiupusios
pakrantės meldų įsirežusios tempia visą šį
krantą kol melsvoji akis palengva užsimerkia

skiriu A. A.

...vis dėlto gelsvas drugelis tą lapkričio mėnesį
kažką man norėjo pranešti:

sparnu tarsi netycia kliudęs skruostą, jis nėrė priekin –
ir vien tai, vien tai jau pasirodė keista...

skaitydama Pessoa eilėraštį apie Težą,
staiga pajuntu, kad jo autorius žino,
jog dabar aš skaitau jo eilėraštį apie Težą
ir todėl (kažkodėl) jo eilėraštį apie Težą
perskaitau tūkstantikart įdėmiau.

TOMAS PETRULIS

nešiojau vandenį sausiams šešėliams
lombardo gatvėje išeinantiems pasitiki
stovintiems laikrodžiams
nes gerti reikia
ne vien varnalėšoms ir medžiam
nes kabantiems žemyn galva
oras atmatuojamasis kąsniai
ir akių vokų migloje
kur kariauja laivai
matrosai iš druskos
ryja mažus paukštukus
durų rankenoms klibant
virstant popietės dūmui
kabo jėzaus portretas
išsiduoti nedrīsdamas
jog kvėpuoja ir valgo
baltą mėsą iš kamino
šonui jo užsivérus
laikui tarsi dūmtraukui

Judesio laikas

Radęs savo pomirtinę kaukę
jis labai stipriai pasikeitė –
ant sienos kabojo žuvies iškamša,
buteliuos plaukiojo slaugės,
todėl sparčiai temo jo akyse:
ant sniego daugėjo mergaičių
traiškančių mažytėm kojytėm
savo draugių šukes,
lojo šuva –

tik tu, vaikeli, nekaltas buvai
dėl cukrinės vatos pardavėjo,
valdančių eismą rankų –
tu esi raibuliujanti uždanga,
takelis, vedqas į kluatrą,
ir daugiau tavęs nėr.

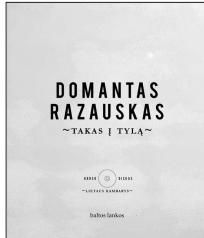
Atsimušęs likai į vaivorykštę,
aklas budelio kirvi,
tavo nukirstos galvos
nemirksėdamos suposi
debesų augaluos,
o jų kūnai suvytę gulėjo,
kol pavirto į vynmaišius –

liūdesio šitas svarumas,
neišgertas prarūgsta,
kad daugiau nematyti
parko pakraščio krūmo
ir kas esti už jo,
kad daugiau negirdėtų,
nes šitos valandos
jokie geiduliai neištrins.

angelai dangaus krematoriumuos
degančios žolės
šviesai užkabinus medalį
žmonėms ties klinikų stotele
vienos senutės veidas
tarsi lydomas vaškas

Mergiūkštė, poetai ir mediniai kryželiai

Domantas Razauskas. *Takas į tylą*. Eileraščiai.
Lietaus kambarys. Garso diskas. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2011. 76 p.

„Tai, sakai, reikia parašyt poezijos“ – perklaušia tėvas, knaibydamas šaltieną, kai vakarieniaujame prie rai-buliuojančio televizoriaus. Knygą pri-grūstas mano kelioninis krepšys vis dar guli koridoriuje. „Ne poezijos, tėti, recenzijų“, – atsakau užsigerdama vynuogiu sultimis.

Jei būčiau poetė, tikrai sukurčiau bent porą prožiukų eileraščių apie violetinį vyra pjuvenomis aplipusiais plaukais, baltus kaulus šaltienoje ir nulaužytus alijošiaus lapus ant palangės. Po kelerių metų iš tų ižvalgų išeitų (gera!) knygelė ir taip išliečiau į socialiai nesocialios lietuviškos poezijos diskursą. Literatūros laukas it gigantiška ameba apliptu Tumasonytės šviežieną ir iutrauktą į patį savo branduoļi. Akimirka, kai pagaliau patekčiau greta kitų grynuolių, būtų tokia gastritiškai didi, kad visus būsimus eileraščius knygelėje iš meilės dedikuociau savo artimiems tolimiems kolegom poetams. Juk be jų egzistuoti man kaip placentai be mitochondrijų! Kartais susirinktume renginiuose, garsiai apsikeistume šiai literatūriniai slaptažodžiai ir toliau nykiai gyventume dirbdami kitokius, visuomenei naudingesnius darbus (pavyzdžiui, kurdami dienos horoskopus).

Užlipu į savo kambarį, išsikraunu atsivežtas knygas. „Kodėl jie neberašo manifestų? Kur tie burbuliukai limonado stiklinėje?“ – retoriškai klausiu melsvo tėvo katino, paslapciai draskančio sofos atkaltę. „Jūsų karta yra hipsteriai, brangioji, hipsteriai“, – sako išlindes žvériūkštis, mirkčiodamas įkypomis akutėmis. Man pasidaro nejauku, nes savo žodyno arsenale neturiu tokį terminą, tad išsitraukiu dainininko knygelė ir nusisuku nuo gyvūno. „Argi ten poezija?“ – išgirstu piktą kniauktelėjimą. Keista, bet lyg ir taip. Poezija yra visur, kur tik pasisuksi (visas kambarys knygomis apverstas). Rankose laikau Domanto Razausko knygą „Takas į tylą“, greitai susivokiu pasiklausyti ir jo muzikos, tad įkiu prie knygelės esantį diską į pražioto magnetofono burną.

D. Razauską pavadinti nesocialiu poetu niekam liežuvius nedrįstų apsiversti (bardu – apsiverčia, bet tai jau kita problema). Knygos „Takas į tylą“ tiražas – 2000 egzempliorių, o per knygų mugę pavėlavęs uodas būtų negalėjęs snapo įkišti, kiek žmonių spraudėsi link debiutuojančio poeto. Žinoma, nieko keisto, juk D. Razauskas išleido savo eileraščius jau sukaupęs solidų simbolinį kapitalą. O ir knyga graži – baltutėlė, juodomis raidėmis aprašinėta. Tik imk ir skaityk nepermanydamas, nes permanyti tokią poezią man pasirodė per sunkus išbandymas:

Stupos ir kryžiai
Kryžiai ir stupos gal ne
Tyčia susuktum?
(„Parūkymas Gerkiškių name. Remio stiliumi“, dedikuotas Gediminui, p. 65)

Velniai rautų, asmeniškai nepažinojau Remio nei Gedimino ir jokio konteksto neturiu, tad nelabai ką galiu pritai-kyti savo sąmonei (beje, kaip ir daugelį kitų). Kuo šie teksta, kalbantys draugams ir autoritetams, turėtų rūpėti man? Slaptu svetimo dialogo šnipinėjimui?

Tiesa, žavūs pavieniai, į vientisą eileraštį nesulimpantys gabalai, pavyzdžiui, sapnas, kuriam poetas priaugina odelep, Dievas, ravintis bergždžią visatą savo medžio akies romumu, bernai, nešantys ažuolinį karstą, ir jų lūžtančios kojos...

D. Razauskas konstruoja tekstus tokiu principu, kuris man primena raginimą pajodinėti ant obuolmušio. Kai atsi-sedi ant ristūno nugaras, žirgas pradeda lėkti atbulas, tada pastebi, kaip jo kanopos po truputį virsta dviej metaliniais puslankiaisiais, o ant snukio ima dygti balionai. Negana to, le-kiant pradeda lyti mediniai kryželiai. Ar gražu? Gražu, ypač jei prie viso to dar ir fleitos melodiją pridėtume. Tačiau klausimas, ar tas vaizdas jums ką nors sako, ar tik glu-mina. Mane dažniausiai glumina, nes, matote, esu iš tų, kuri-e adoruoja vientisumą.

„Taką į tylą“ turėtu pamėgti visi ir taip mėgstantys D. Razausko kūrybą. Greta rytiškų, tautosakinių motyvų, Die-

vo, rimo, ritmo ir metaforų kentaurų yra minėtasis diskas – kiti eileraščiai, apaugę muzikos instrumentais. Tiesa sakant, stebiuosi, kuo būtent D. R. pritraukia tiek daug gerbėjų. Nuoširdumu, nebanalu? Savo modernistinė asmenybė? „Razauskas yra Ivanauskaitė“, – murkteli katinas, kai gar-siai pasidalinu savo dvejonėmis. Nors kapitalizmo visuomenėje susiformavęs naujas menininko socialumas (toks pat visuomenės narys kaip ir kiti, profesionaliai atliekantis savo darbą), publiką vis dar masina viešai nekonformisti-nis, aiškiu filosofiniu ir moraliniu išitikinimų žmogus, tu-rintis gražią aurą (idealizmas, budizmas, atsigréžimas į 7–8 dešimtmeečius).

Šio vakaro reziumė – vien sausa poezija socialus nebūsi: dainuok, dalyvauk, diagnozuok pasaulį naujomis prie-monėmis. „Nusispaut man į socialum. Geriau ir toliau kursiu horoskopus“, – burbteli gražuolis katinas, ūmai iš-jautęs į poeto kailį. „Tas katinas kaip pasiutęs seriasi“, – sa-ko tėvas, stovėdamas tarpduryje su melsvais žvériūkštio plaukais aplipusia berete.

Duc in altum. Kauno kunigų seminarijos auklėtiniai kūrybos almanachas. Sudarytojas Nerijus Pipiras.
 K.: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2010. 239 p.

Malkų šiluma įkaitina radiatoriuje esantį vandenį ir mums visiems šilta ir jauku. Tuo metu, kai namiskiai (tėvas ir katinas) svetainėje žiūri vesterną, atsi-verčiu melsvą Kauno kunigų seminarijos auklėtinį kūrybos rinktinę pavadi-nimu „Duc in altum“. Almanacho redaktorius Robertas Keturakis rašo: „Viltis pakilti iki absoliutaus Būties švytėjimo ir tapti tuo švytėjimu yra ne tik atsiverianti išeitis (paguoda) iš pražūtingų klystkelii, bet ir Tiesos, kuri gali tapti poeziija, siekis“ (<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-12-09-robertas-keturakis-duc-in-al-tum-akistata/54352/comments>). O knygos anotacijoje skelbiama, kad tai bandymas praskleisti širdies šydą. Devyni jauni kunigai, tėsiantys seną klerikalinius literatūros tradi-ciją. O galbūt čia atsiranda naujas kunigo-poeto santykis su literatūra (prisimenant dadaistiškų mostų Skaidrių Kandavaicių)?

Deja, nieko panašaus neradau.

Robertas Urbonavičius (g. 1979) pateikia savo apsireiškimo Zacharijui ir šventojo Brunono nužudymo versijas. Brunonas, pasak R. Urbonavičiaus, sudegintas prisikelia, o Viešpaties angelai kalavijais *sutvatina* pagonių stabus ir aršenius lietuvius. Aišku, visi nutaria pasikrikštysti ir taip nu-gyvena dorą likusi gyvenimą. Trečiaime tekstelyje autorius samprotauja apie žmogaus buvimą žmogumi, kuriuo jis gali būti tik rūpindamas kitais, o kad rūpintusi anais, turi jausti visada svetimo Kito rūpestį. Taigi žmogus žmogui nėra tas pats kaip Dievas, lydintis kiekviename žingsnyje. Prieina-ma prie išvados, kad tik būdamas su Dievu žmogus gali būti žmogumi (ėmiau primityviai samprotauti apie tai, kad puse mano pažiūstamų yra gyvūnai).

Nerijus Pipiras (g. 1981) savo eileraščiais tarsi grižta į XX a. pradžios kunigavimo laikus. Nuvalkiotas rimas ir ne-žmoniškai patetiškas kalbėjimas. Panašiai kaip ir įdomaus vardo kapelionas Vincas Kudirkas (g. 1983), rimuojantis „vil-tis“ – „mirtis“, „atpirko“ – „ištirpo“ etc. Gytis Stumbras (g. 1983) kalba tarsi iš sasiuvinio paraščiu: „O, Viešpatie, bran-

gus, sakyk, / Kodėl kasdien mane kankina? / Nors imk, atrodo, ir praslysk / Pro tai, kas taip baugina“ („O, Viešpatie“, p. 106).

Iš kompanijos išsiskiria Audrius Matu-sevičius (g. 1986), vietoj nuotraukos patei-kęs savo trafaretą ir CV stiliumi išvardinęs kai kuriuos dalykus, iš kurių susidėda jo as-menybė. Pagrindinės eilių temos yra kunigystė ir mirtina plaučių liga. Gaila, bet nors ir pelnęs sėkmę kaip pjesių au-torius, eileraščiai nėra itin stiprūs. Autorius siek tiek linkęs į dabar madingą „mažumynų poezią“, buitiškesnį kalbėjimą, proziškumą: „paskutinei vasarai / sningant / varpai nutilę / kviečia pasivaikšiot / mus / laikui dar skaitant / egzaltuotą laikraštienu / nebeskaičiuojti / likusio vasario / mostų“ („Sarkoma“, p. 129).

Ernestas Želvys (g. 1982) yra tiesiog nuoširdus:

*Aš gimiau iš neapykantos?
ne, aš gimiau netycia,
manęs niekas nenorejo ir...
paliko.*

*Taip, paliko varganoj trobelėj,
aš ir šiandien jai dėkingas,
ji mane labiau mylėjo nei...
mama*

(p. 110)

O štai Paulius Kontrimas (g. 1986) savo eileraščiuose panyra į religinę ekstazę: „Jeinu. / Giliausioje sielos gelme-jėje atrandu Tave. / Ir visus savo turtus, kuriuos sudėjai į ma-ne. / Esu Tavo, Kūrėjau, Artume. / Padék atsekt save“ („Pa-slapties kambarys“, p. 178). Atsidavimas Mergelei Marijai turi ir erotinių kibirkštelių: „teka žodžiai, paimti iš šiltos Mergelės krūtinės. / Jos lūpų vaisius [...] Tu kvepi lelijomis. / Aš iškuriu Tavyje. / Mes kartu skiname vynuoges, / Ren-kame tylos garsus“ („Pabučiavimas“, p. 172). Justo Jasėno (g. 1982) eilėse nuolat kartojasi žaizdos ir tekančio vandens metaforos, tobulosios būties ir išganymo ilgesys: „I nuri-musią sausros jūrą / Išeisim tekančia kantrybės upę / Ne-skaudės nebeskaudins daiktai / Sodas spėjo akyse sužydēti“ (p. 47). Audrius Micka (g. 1982) rašo trumpas noveles, jo kalbėjime daug meilės, pasaulis sušvelnintas deminutyvais. Gaila, bet vien tik tai meninės vertės tekstams nesuteikia, o egzaltuotas kalbėjimas tiesiog varo į neviltį.

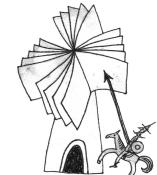
Kai užverčiu knygą, svetainėje nutyla televizorius, mat pasibaigia filmas. „Štai toks „Duc in altum“ imperatyvo vaizdas“, – sakau atėjusiam katinui ir perskaitau ką parašiu- si. „Eina sau, taigi tu kniste knisiesi ten, kur neturėtum! – priekaištauja katinas. – Ką tokia mergiūkštė gali suprasti apie dvasininkų poezią?“ Nuveju išsiaudrinusį gyvūną ir siunčiu savo tekštą redaktei.

„Na ir kaip to tavo poezija?“ – paklaus tėvas, kai vars-tysiūsi batus pakeliui į stotį. „Recenziškai“, – atsakysiu ir susikrimsiu, kad visą savaitgalį praleidau galvodama apie prastus ir *mergiūkštėms* tolimus tekstus. O juk Marcelijus Martinaitis dar hipių eroje mokė: „Nežiūrek per dienas taip į vandenį – / Arba apaksi, / Arba tapsi kvaishelė... / Žiūrėsi žiūrėsi – / Ir namo nepareisi, / Viską užmirši, / Užmigsi ant kranto. / Iš miško atėjė, / Žvėrys tave aplaižys, – / Ir būsi jau tu svetima.“ Taigi šia gaida noriu palinketi visoms mergai-tėms ir jų gyvūnams artimiausią savaitę skaityti tik labai ge-rus tekstus. Dėl skaidrumo!

JURGA TUMASONYTĖ

I ratažodij atsakymų negavome! Nejaugi klausimai buvo per sunkūs?

1. Paulius Tolvaiša
2. Vanda Juknaitė
3. Laivas
4. Kristina Sabaliauskaitė
5. Haid parkas
6. Atolas
7. Jurgis Kunčinas
8. Jūratė Stauskaitė
9. Vertimams
10. Ir palaidoti su derama pagarba
11. Jurgis Janavičius
12. Sigitas Parulskis
13. Mindaugas Kelmutis
14. Gintaras Beresnevičius
15. Maksas Kempinskis
16. Alfonsas Andriuškevičius
17. Yuppi du
18. Laimantas Jonušys
19. Eileraščiai
20. Jūratė Visockaitė
21. Castor&Pollux
22. Renata Šerelytė
23. Gintarė Adomaitytė
24. Dingusio pasaulio enciklopedija
25. Pranas Morkus

Beieškant naratyvo, beklausant Eolo arfos garsu

Renata Šerelytė. *Vėjo raitelis.* Romanas. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010. 136 p.

Grožinės literatūros skaitymas, amerikiečių filosofo Richardo Rorty žodžiais tariant, yra mokymasis keisti pozūrio ir vertinimo perspektyvas. 2010 m. Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos išleistą ketvirtą Renatos Šerelytės romaną „Vėjo raitelis“ būtų galima įvardinti kaip vieną tinkamiausiu skaitymo mokslo (sykiu ir meno) priemonių, padedančiu mistikos, sapno, fantasmagorijos, grotesko variacijas traktuoti abstraktesniu, universalesniu, gyvenimui aktualiu lygmeniu ir įgalinančiu ieškoti alternatyvaus ar naujo (naujai modeliuojančio) vyriškumo ir moteriškumo sampratą, konstruojamo pasitelkus savitą sapno poetiką) naratyvo ir nustebti (postmodernizmui sunaikinus nuostabos pojūti!) tokį radus.

Išskyk pastebima dviejų plotmių – realybės ir fantazijos, sapno, pasakos – sampyna tekste vinguriuoja tarp gana padirkų romano veikėjų pasakojimų. Kone visi personažai užsiima savotiška savikūra – pasakodami apie save mėgina sukurti kadais prarastą (galbūt ir neturėtą) tapatybę. Praeities įvykiai funkcionuoja kaip dabarties prasmės, kurių kūrimas yra asmens tapatumo steigimas ir modeliavimas, arba „patiriamos dabarties nuolatinis kitimas steigia tapatybę, ir tai yra ne loginė tapatybė, bet laikiška tapatybė“ (Paul Ricoeur, *Time and Narrative*, Vol. 3, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1988, p. 16). Konstruojami atminties naratyvai – žurnalistės Zenios, grumuotojos Sigutės, operatorius Kipso ir „kažkur Sibire“ gimusios, tévo ieškančios Sašos – leidžia transcendentu asmens galimybų ribas, kurias nūdien švytinys televizorių ekranai spraudžia į utrūkuojamo visko („[...] nuolat sakydavo televizorius – visko, ko nori, gali pasiekti, viskas priklauso nuo tavęs“) ir nieko ar nieko rėmus. Klejones po abstrakcijas lydi imituojama stilistika, pastiško elementai.

Romano veikėjų istorijos nuolat rezonoja su žurnalistės Zenios desperatiškais šūksniais: „Kur, po velnii, narayvas?... Kas mums papasakos, velniai griebū, normalią istoriją?...“ Ryškėja skirtis tarp žurnalistinio naratyvo (aiškiai parodijuojamo) ir literatūrinio – tokio, kuris nėra tapatus paprastam tikrovės atspindžiui. Tikrovė tampa atgrasi, bauji, nes jos neįmanoma „iškarptyti“, „surežiūoti“, ištumti į logiškimosi jungtimis sukabintą, dekoratyviniu moralu pagražintą reportažą. Kurybiškas tikrovės liudijimas yra salygotas poreikio tirti žmogiškojo veiksmo neregimą vidinę struktūrą ir noro aiškintis, kaip vieni ar kiti pasakojimai tą struktūrą atskleidžia, imituoją žmogaus sąmonės procesus.

Žmogui nepavaldus tikrovės naratyvas (romane tapatus pasakai, nuotykiui, „tarybiniam multikui“, kuriame „varliukas ieškojo savo tėtės ir nesurado, užtat galiausiai pats turėjo tapti tėčiu“) oponuoja ne tik publicistinių laidų štampuojamoms istorijoms, bet ir muilo operų scenarijams: „[...] tolesnį scenarijų ėmė rašyti kažkoks serialo principu neišmanantis grafomanas, ir operatorius, pabudės naktį, išpiltas šalto prakaito, tvaksinčia širdimi, pasiilgavo tvirtos serialo tvarkos.“ I pasakojimą, nepaklūstant žurnalistiniams dogmatizmui, ketvirtosios valdžios adeptai įleidžiami pakeistais, tévo (sublimuotos idėjos) ieškančios Sašos jiems duotais vardais: Zenia, Sigutė, Kipsas. Tik palikusi tą Stebulkų šalį, įvairius virsmus patyrusi Alisa-Zenia dris ištarti: „Jo, čia aš!.. Žebravičiūtė! Gerai, pavažiuosim, ką reikia surasti? Motiną vienam berniukui? OK! Nematau problemos!“ Taigi praradės rengiamo pasakojimo autorystę, trejetas iš televizijos tampa to pasakojimo veikėju. Ši „degradacija“ kuriama panašiai kaip Jaroslavo Melniko apysakoje „Tai kalbu aš“ (iš knygos „Pasaulio pabaiga“, 2006), kur reporteris, imantis interviu iš rašytojo, tampa pastarojo kūriniu veikėju.

„Vėjo raitelis“ realistinių, mistinių, pasakos motyvų kombinacijomis primintų ir latvių rašytojos Laimos Mukutupavėlos romaną „Kilpa“ (2006). Šiame kūrinyje brėžiamos dvi skirtingoms realybėms priklausantios siužetinės linijos: stebulkinės pasakos motyvais kuriamas pasakojimas apie Malienos krašte prie Padedzės upės įsikūrusi Kilpos kaimą, kuriame karaliauja žalčiai, aitvarai, vilkolakiai, kur saugomi septynmyliai batai, auksiniai obuoliai, stebulklinės kamanos, ir nūdienės Rygos istorija, „rašoma“ jaunujų patriotų, narkotikų prekeiviių, naujuju turčiu. „Kilpos“ siuzetai plėtojami viena laiko vertikale, tačiau tarpusavyje koreliuoja vien kalbiniu lygmeniu. Beje, mitologinio siužeto transformacijos yra kur kas įtaigsnės už kiek pabodusias narkomanijos, emigracijos ar destruktyvios civilizacijos temas. Mukutupavėla, pasitelkusi mitologinius personažus, kurią pasaką, kurią pati vadina mitologiniu trileriu, konstruojamu pagal indu ragos principus. Tam tikrū trilerio (parodijuojamo?) elementų esama ir Šerelytės romanė: keistas Sašos senelių elgesys, keliantis siaubą iš didmiesčio atvykusių filmavimo trijulei, paslaptinga, įtampą didinantį atokios sodybos aplinka, atskiro veikėjo statusą igijusi, tarisi kokį nusikaltimą maskuojanti paslaptis, įvairios stichijos

(vandens, ugnies), iš logikos, mokslo dėsniu gniaužtų sprūstantys simboliai, pačių veikėjų ištartys: „Ar tai susiję su mūsų istorija?... Šiaip su kokais kraupiaisiai įvykiai?... Žmogžudyste, išdavyste, pedofilia ir panašiai?“

Romane daug ko neberekia atpažinti, susieti, įkelti, iškelti iš vieno konteksto į kitą. Viskas svetingo pasakotojo iš anksto patiekta, net karštį dangčiai nukiltoti, telieka uosti pažįstamus kvapus: iš lietuvių liaudies pasakų katilo sklindančios našlaitėlės Sigutės aitrios istorijos (ne syki druskinamos intarpais: „Neik, Sigute, neik, sesele, po slenksciū – duobė žarijų...“), nūdienos televizijoje prieš tvieskančius prožektorius sirpinamą ką tik nurėkštū žvaigždučių klonuotos sėkmės („Aišku, kad tiktū laidai „Gyvenimas yra fantastiškas“. Visa Antano povyza tai liudija“), pandeminius betėvystės (nesutramdytos net iš „negandingų Vakarų“ ant juodo, bausas žirgo atjojusio ilgai laukto tévo). Kartojamas tautosakai būdingas višrūtas, atliepiantis archaijiską tikėjimą gyvybinės energijos nemirtingumu, jos perejimu į kitą, dažniausiai žemesnį, būvio lygi: „Žmogus neišvengiamai gržiota į žemesnį būvį – miškų lapuočio, krūmo, gėlės ir giliausiai – paparčio sporos. Pasaka apie vyra, išvežusį savo seną tėvą į mišką numirti, turi pagrindo: augalą reikia palikti natūralioje jam aplinkoje.“ Palengvinant, o kartu ir apsunkinant skaitymo malonumą, aižomi ne itin kieto kiauto simboliai: „Trys“ – gal tai tiesiog žavingas pagoniškas skaičius? Paliekantis daugiau pasirinkimo galimybių, nes „du“ jų nepalieka?“ arba „Vanduo čia stipresnis už ugnį.“ Tai savotiška stilizacija, atsidavimas smalsumui, troškimas pamatyti praeities ir ateities galimybes, ne tiek stengiantis suasti centra, kiek praplėsti ribas.

Kestutis A. Trimakas, straipsnyje „Tėvo vaidmuo ir pasamone“ (*Draugas*, 2011.II.5) aptardamas naujajį Šerelytės romaną, aktualizavo tévo stokos sindromą. Derėtų atkreipti dėmesį ir į kitą veikėjus kankinanti kompleksą – indiferenciją motinos atžvilgiu. Visų kūrinyje vaizduojamų motinų paveikslai turi negatyvios konotacijos štrichų: Sigutės motina dievinusi martinį, gyvenusi su vyru, tvirkinusiu jos dukrą, mirusi nuo kepenų cirozės; operatorius Kipso motina į sūnų žvelgia „kaip į veidrodžio stiklą, matydamą kažką kita, turbūt kitą sūnų, savo svajonių vaiką, prakaituotą ir nelabū, parėjusi iš laukų ir garsiai šliurpiantį šaltibarčių“; Sašos motina primena chtoninę būtybę ir labiau domisi statytojo kodeksu nei savo dukra. Rodomas perversiškas, iškreiptas pasaulis išardytas, kadais patikimai agrarinį rūmą saugojuaisių pamatais. Kito, naujai susikurto gyvenimo daiktai senųjų stichijų erdvėje tampa neveiksniūs: „[...] operatorius, pasirausęs kišenėse, ištraukė sulamdytą „Snickerso“ popieruką, uždegė jį žiebtuvėliu. Popierėlis lyg didelė žiežirba nusvilino jam pirštus ir užgeso, nespėjės nukristi ant laužavietės.“ Vyriškumas irgi yra neveiksnius, atrofavęsis: romane vaizduojamas neigalus, vien lenkų kilmę pripažįstančios žmonos Jadzios kumščiuojamas senelis Jacekas, „Snickerso“ iš kišenės traukiantis, naktimis į nemylinčios moters plaukus besikniaubiantis operatorius Kipsas, podukrą tvirkinantis šviesiaūsis Edvardas (Sigutės motinai reikalingas tik kaip priedas prie martinio taurės), psichiatru Naujosios Vilnios ligoninėje dirbantis, sapnus preparuojačius, dėl karjeros vaikų atsisakes buvęs Zenios vyras Pavelas. Išorinis, fizinis vyro stiprumas konfrontuoja su vidine jo bejėgyste, betėvyste, pasirinkus atskyrylio, tam tikra prasme bežemio dalia: „Plonytė ir neveikiama riba, atskirianti tuos, kurie priklauso motinai – žemės gelmėse, surištomis rožančiais rankomis, maldomis, kurios neleidžia išsilaisvinti, nes mirusieji reikalingi motinai, – nuo jo, atskalūno ir pabégėlio, [...] be nuostabos, be gailescio, tik vos su juntau liūdesiu, tokiu, kuris iš kaimo kilusį miestietį apninka rudeni, dažniausiai bulviakasio metu, nes iš žemės gelmėj iškasama tai, kas turėtų ten pasilikti...“ Vyro, tévo įvaizdis ar siekinys téra idėjinis, prilyginamas stepių dievui, tokiam, kuris be reikalo nekilnoja ranką, o „jeigu jau kilsteli – tai arba baus, arba apdovanos...“ Dehierarchizuotame, sovietinių reminiscencijų nestokojančiame darinyje moteris vaizduojama kaip represinė jėga, kartais imanti veikti pagal vyrams rezervuotus kanonus: „Iš krūmų, karučiu laužydama šakeles, išgriuvo ponia Jadzia, pakreipė karutį į šoną ir išvertė senelį prie laužo“ arba „Marysia neatsakė – su kinžalu raike kebabė mėsą.“ Tai atgrasaus, parodijuojamo matriarchato modelis, kuriame net pati moteris nesijaučia laiminėja: „[...] sielos gilumoj ji pati geistų būti tokia pilkai raina kiškio ašarėle, visų pamiršta ir apleista, užtat pati atsimenant, bet niekas jai tokios laimės nesuteikė, jai duota aistra valdyti ir bausti, o tokios aistros taip paprastai nepatenkinsi, dėl to ji ir nekenčia senelio.“ Moteriai leidžia būti giriuokle (nuo kepenų cirozės mirusių Sigutės motina), narkomanė, paleistuve (operatorius Kipsas savo draugę motinai pristato kaip kekšę, narkomanę, alkoholikę, mylimąją), tačiau niekada intelektualia laisvamane, kūrėja, gebančia priimti neaiškius, klaidinančius meno iššūkius. Ir tai jau ne represinės sistemos (aliuojančios į sovietmetį) kaltė, netgi ne pačios moters apsisprendimas, o tik klasinės nusilenkimės racionalaus, egoistiško vyro valiai: „Pavelas išmointingai paaškinko, kad kūryba yra kaip tamsus vanduo, gelmė, ku-

rioje, net mokėdamas plaukti, gali nuskesti. Vizijos, sakė jis, nepakeliamas dalykas, nes jos siaubingai disonuoja su realybės plokštuma, o poetinė kalba kruvinais ašmenimis kertasi su viešaja, tai kaip stichija, lemianti globalinę klimato kaitą, apledėjimus ir atsilimus.“ Ryškėja skirtis tarp vyro, veikiančio moters atminties lauke, ir vyro, priklausančio dabarties dimensių praradusiai tikrovei. Antrasis tipas yra fiziskai ir dvasiškai neigalus (senelis Jacekas, operatorius Kipsas), iš esmės nedarantis jokių įtakos moteriai, o pirmasis silpnąja lyti būtų linkęs subordinuoti sau. Būtent pasta-rojo pastangomis moteris yra nutildoma ne tik metaforiskai, bet ir fiziskai: „[...] kažkoks kritikas, tikrai ne iš „neišpildžiusių padermės“, mat jau buvo spėjės plačiai išgarsėti intelektualiu nihilištiniu sarkazmu, leptelėjo, kad jaunos poetės knygelę inspiravo „moteriškų hormonų perteklius“ ir „nekritiškas maksimalizmas“, ir jis esas tikras, kad Zenia – iš tų „jaunu tyru būtybių“, kurios ištaka, susilaikia vaikų ir... kas toliau, Zenia neprisiminė, veikiausiai – „ir palaimingai suvištėja“, o gal – „sukalakutėja“ [...].“

„Vėjo raitelyje“ varijuojama sapno projekcijomis. Kūrino pradžioje balto televizijos „Sharano“ vežama Saša, žiūrėdama į žurnalistę „tamsiomis baltų plaukų pašaknėmis ir leopardinėmis timpėmis“, staiga suvokia, kad viskas netikra, kad tai – tik sapnas, „pilnas šaižių garsų ir keistų vardų“. Sapno laike ir erdvėje privalu elgtis pagal „sapniškas“ taisykles. Saša jas pripažįsta ir joms paklūsta: „Mano akys turėtų žvelgti į tolį, apčiuopiamam vidiniam regėjimui palikdamos artimą aplinką. Bet čia į viską reikia žvelgti iš arti, ir akys labai greitai pavargsta.“ Paieškų tarnybos trijulė, įpuoliusi į sapno ir fantazijos pasaulį (sodybą, į kurią visi atkanka, gaubia „sapno rūkas“, o „kultūrinės išvaizdos čia neturi niekas“), sapno, stebuklo naratyvui nepasiduoda – mėgina dėlioti savajį: „Viskas bus gerai, – tarė sau. – Visi žodžiai bus tinkamai parinkti, nugrimuoti ir aprenti, kaip gražūs numirėliai, juos lydës tinkama muzika ir plevėsuojantys kaspinai. Paskui pati stebėsiuosi, kaip jie kažkā dar gali sujaudinti, netgi, koks siaubas, įkvėpti, kad ir teisybės žygiai per vietines institucijas.“ Tačiau sapno lauke, veikiant specifinei jo gravitacijos jėgai, iprastos pusiausvyros išlaikyti neįmanoma. Ši negalimybė iliustruojama geismo ir agresijos protrūkiu, ištinkančiu naratyvo ieškančią žurnalistę Zenią ir operatorių Kipsą: „[...] Zenia pati kaip laukinė katė draskė operatorius marškinė sagas, geisdamas soleisti dantis jam į krūtinę, bet Kipsas nesileido, jis krito į kulinimis per pakinklius ir pargriovė kaip liūtas jauną buivole, ir tą akimirką, kai jų kūnai skaudžiai susilietė, troškdamis vienas kito kraują, per medžių viršūnes perėjo lietaus šuoras, nuplikino virpančius raumenis ir, liūdnai snabždėdamas, užgesino ugniaukurą.“ Tokia patirtis tampa sapno dalimi, salygoti ant prasiveržusių pirmynkščių instinktų.

Transakcinės analizės pradininkas, bestseleriu tapusios knygos „Žaidimai, kuriuos žaidžia žmonės“ (2008 m. išleista ir lietuvių kalba) autorius Ericas Berne'as teigia, kad sapnų įmanu prilyginti malonumui, išsivadavimui iš žmogų kaustančios itampos. Vadavimasis vyksta per seksualinių troškimų įgyvendinimą ir agresiją, kitaip tariant, per tai, kas nesuderinama su civilizuoto žmogaus išitikinimais. Sapne primityvūs norai yra transformuojami, represuojami (panašios ižvalgos siejasi ir su Sigmundo Freudo „Sapnų aiškinimo“ teorijomis). „Vėjo raitelio“ literatūrinio sapno naratyve vaizdai jungiami montažo būdu, čia tarsi filme – vieną kadrą (dažnai neužbaigtą) keičia kitas. Tuose sapno logikos motyvuotose fragmentuose išskrinta (ar prasmingai disonuoja) tai, ka būtų galima pavadinti žurnalistinės tikrovės inkliuzas: racionali argumentacija (mirusiu, bet vis prisikeiliantį brolių Zlumškių tapatinimas su eiliniu iškryplėliais ar socialinėmis kaukėmis), forsuotos pastangos bet kokiai paslapčiai rasti tinkamus, lengvai suprantamus paaškinkimus („Atsikitinumų pasitaiko visur, net ir darbe, – dalykių tarė Zenia“), kažkada skaitytos ar girdėtos abstrakcijos („Atminty švystelėjo rūsti Darvino fizionomija, kažkodėl – dar ir Karlas Marksas, paskui praslinko ilga pitekantropų vora [...]“).

Naratyvo ieškojimas Šerelytės romane nulemtas grožio pasiilgimo. Kada pasaulyje nebéra nieko gražaus, groži belieka sukurti – tuo pačiu besislapstančiu ir netikėtai surandamu pasakojimu: „Ar jūs girdėjote kada nykiai ilgesingą jų šnaresi, taip kužda mirusiu palaikai, dulkių debesimis nesėšami ten, kur pagaliau galės įsikabinti drėgnos žolės išdžiūvusias dvišvias piršteliai, kad pagaliau rastų ramybę, kad jų nebegintų ugniniai Kyzylmuko alsavimas – tolyn, vis tolyn, į niekur, už atminties ribų.“ Na, o taikliausiai „Vėjo raitelio“ pasakojimo specifiką apibūdintų pačiame romane esanti frazė: „Jokio loginio ryšio, jokios informacijos, o krečia kaip elektra.“ Veikiausiai tos pačios elektros nukréstas imi ieškoti kitų – ne mažiau svarbių už loginius – ryšių. Juos radęs, pagaliau savo ausimis išgirsti kažkur potekstėje skambėjusi, iš pirmo įsiklausymo tik ornamentinę Eolo arfos gaidą.

GINT ARAS

Krikštynos

Važiuoju pasiimti savo šešiolikos mėnesių dukters iš alkoholio namų.

Tai mano tėvas, bebaigiantis penktą alkoholizmo dešimtį. Žinoma, ne jis prižiūri vaiką – turbūt jau kokie dvidešimt metų praėjo nuo to karto, kai kas nors paliko jį vieną su vaiku. I se-sers dyvinių krikštynas mūsų tėvų namuose viename Čikagos priemiesčiu susirinko apie šešiasdešimt žmonių. Ankstyvą pietį jau dalyvavau krikštynų mišiose, tada nuvažiau į literatūros žurnalo leidėjų „Criminal Class Press“ surengtus skaitymus. Žmona smuikininkė koncertuoja Kalamazu miestelyje. Beveik visiems, priklausantiems mūsų socialinei grupei, susirinkus į mano tėvų namus šventi krikštyną, dukra prižiūrėti pavедė patikimai tetai. Planavau atvykti iki vėlumos, kol varėlis nepakrypo pavojinga linkme.

Ir vis dėlto man neramu. Važiuodamas greitkeliu I-55 turu prisipažinti: šiandien aš sąmoningai palikau dukrą alkoholiku, kurio ipročius puikiai žinau, namuose, kad perskaityčiau savo novelę (apie pagiringą idiotą) maždaug kelioms dešimtimis žmonių, iš kurių daugelis – menų studentai. Kaip i tai reaguos vertintojų komisija, sudaryta iš eilinių amerikiečių? Kitas klausimas. Ar jaučiausi patenkintas tuo, kad šie skaitymai supato su krikštynų diena ir buvo priimtina priežastis išvengti seino namų?

Žinau aš tuos vakarėlius. Mano šeima sakramentu priėmimą ir amerikietiškojo futbolo čempionatą švenčia su labai menkais skirtumais – visi vakarėliai prasideda vienodai. Motina sutinka svečius verandoje. Jeigu šventė tam tinkama, žmonės palieka dovanas ant stalo, tuomet numeta paltus ant lovų. Tetos ir pusbrolių sužadėtinės padeda sudėlioti maistą ant padėklų, kol ištroškę vyrai slankioja po tėvo rūsyje įrengtą barą – malonią patalpą, išmušą medinėmis lentelėmis, su keliais juodais kortų staliukais, dekoratyviniu židiniu; pats baras padarytas iš raudonmedžio.

Įkalės iš pat ryto, tėvas prileidžia pintą alaus iš statinaitės, kurioje visuomet patogiai įtaisytais reikiama spaudimą sukuriantis baro kokybės čiaupas. Savo marga barzda, plačia nosimi ir gelvai pilka oda jis primena senstantį despotą, apsivijus apie savo lobį.

Šeimos nariai ir draugai toliau plūsta vidun. Kadangi ši kartą švenčiamame dviem kūdikių apsilvalymą ir nuodėmų atleidimą, pakvietių sarašas gana ilgas. Nustatytu laiku į namus ir kiemą prisirenka svečių, beveik visi – Amerikos lietuvių. Tarp nelietuvių – susidraugavusiu arba susituokusi su vienu iš mūsų – tikras dublinietis ir žvitr JAV Vidurio Vakarų mergina. Jie pajunta palegvėjimą užuodę morkų ir imbiero sriubą – vadinas, labiau tradiciniai patiekalai, tokie kaip marinuota silikė ir juoda duona, bus patiekti tik kaip priedai. Kiti, ypač tėvo taurelės bičiuliai, prisigeria dar iki tetoms baigiant ruošti salotą padažą.

Tėvo draugeliai sėdi kartu su juo prie baro. Beveik be apšlimo jis pradeda vieną iš savo tiračių: *Aš pasakysiu, kaip viskas yra. Viskas per tuos nigerius valžioje. Tiesiog neįsivaizduojat, kaip mane pykina ir vargina, kai kiekvieną kartą išjungęs televizorių matau tuos Holivudo žydus.* Net jeigu išyksta reta išimtis ir koks bičiulis išdrįsta papriestarauti, ginčams dar per anksti. Vyrai sėdės tol, kol bus ką gerti, o tėvas pils tol, kol sėdėti liks bent vienas žmogus. Kai ištuštinamas butelis, jis apima pasididžiavimą – tuomet jis iš savo brangios slėptuvės gali parupinti dar vieną; kolekcija strategiškai paruošta taip, kad visuomet pranoktų svečių troškulį. Atsitiktinai nuklysk prie baro, galbūt pasiimti servertėles ar sausainiu, ir jis akimirksniu pasiūlys išgerti. Atsisakyk, ir jis suabejos tavo vyriškumu, o jei esate moteris – jūsų esybe: *Nenorit taurelės spanguoline?* Rimi? Kokia gėda... Maniau, kad jūs tokia linksma ir gyvyinga. Tiesiog neįtikėtina, kiek daug žmonių bus priversti gerti, nors mieliau žiūrėtu beisbolą ar fotografiu naujagimes. Dar nuostabiau: draugeliai linguos galvomis tėvui pradėjus tyčiotis iš žmogaus, ką tik pasitraukusio nuo baro: *Tam vyrukui laikas pradėti laikytis dietos. Dieve, kokia ta moteris nuobodi!* Atrodo, draugeliai tiki, kad jis tyčiojasi iš visų kitų, tik ne iš jų.

Paklausk jūs asmeniškai, ir jie atsakys, kad mano tėvas yra geras žmogus. Prieišk prie sienos: *Kodėl?* Retai kada sutiks žmogų, besilaikantį savo žodžio ir dosnų. Tėvas leidžia naudotis Mičigane esančiu žvejybos nameliu, suteikia visiškai laisvą priėjimą prie alkoholio podėlio. „Tas žmogus – kaip magnetas, – sako neseniai iš Lietuvos imigravę nacionalistas. – Nuostabi asmenybė ir tikras patriotas. Visi trys jo vaikai kalba lietuviškai.“ Gamtos mėgėjas vertina tėvo medžioklęs ir žvejybos sugebėjimus; tai, kiek daug laimikio kiekvieną sezoną išdalina veltui, ir tai, kad jo sienos nukabinėtos žuvų iškamšomis. Futbolo sirgalius mano, kad mano tėvas yra civilizuotas žmogus, nes žino, jog futbolas yra nuostabus žaidimas. Du mėgėjų ope-ros choro nariai (mano tėvas šiam chorui anksčiau taip pat priklausė) laiko jį kultūringu: jis mėgsta ir remia operą. Keista – kita vertus, gal kaip tik nekeista, – kad vakarėlio metu jiems neužkliūva leidžiamą ABBA, „Village People“ ir „Baha Men“.

Mama patiekia pietus bufeto stiliumi, ir draugų kompanija nusineša lėkštės atgal prie baro. Vyrai diskutuoja apie medžioklę ir žvejybą, Anglijos aukščiausią lygą, paskui šiek

tieki pasikalba apie senus operos pastatymus, „Lietuvius“ ir „Otelą“. Senis traukia vieną „Berghof“ alaus pintą po kitos ir pila „Finlandia“ iš butelių, atšaldytų ledo cilindruose. Ikuoš ir pasisotinę, vyrai sėdi pasipūtę, apsaigę nuo savo vyriškumo, garantuoti kažkokia ranka pasiekiamą pergale, tarsi Jagas, ga-vęs Dezdemonas nosinaitę. Nepaisant to, jų pokalbių temos netrukus užplaukia ant seklumos – norint, kad pašnekesys tėtuši, kažkurius turėtų palikti barą. Vyrai sėdi tyloje nežinodami, ką daryti, kol tėvas užtraukia užstalės dainą.

Tipiškas lietuvis iš prigimties yra drovus ir uždaras, dažnai abejingas ir šaltas. Reikia, kad jo šalis būtų okupuota grasinant išnykimu (arba, mažu mažiausia, pralaimėjimu krepšinio aikštelyje), kad jis pasijustų įkvėptas elgtis ūmiai ir drąsiai. Nors jis svajoja kurkiti idealų pasaulį, kuriame jis būtų karūnuotas valdovas, pasodinęs mišką ant baslio pamautų priesų, iš tiesų jis linkęs į bailumą. Tai leidžia paaiškinti jo susizavėjimą vidutiniškais, netgi žiauriai prastais, dainininkais. Talentui iš es-mės čia ne vieta. Lietuviai trokšta drąsos. Ryžtingas dainininkas suvilioja ir tuo pat metu tautiečio širdyje ižiebia pavydo liepsną. Girty vyrai, susispieš aplink mano tėvą, kurio talentas prilygsta dominuojantiems lietuviškose televizijose, ima jam pritarti, tačiau tuo pat metu jis stebi. Priešingai nei koks artistas, mano tėvas nedainuoja, kad patenkintų ar suvienytų aplinkinius. Riaumojantis jo tenoras daugelį nugininkuoja, o silpnosis – sutraisko. Jis primena vyrams, kad net jeigu kai kurie iš jų ir norėtų uždainuoti iš visų plaučių (kad paerzintų žmones, kuriems rūpi tik pasikalbėti), jie niekuomet neišdrįstu to padaryti be jo. Po trijų dainų dainininkai jau norėtų persėsti kur nors kitur – galbūt lauke, kur vidurvasario naktis žiburiuoja jonvabalais, – tačiau jie nepalieka baro. Tai reikštų pripažinimą, kad senio balsas laimėjo išstumdamas juos lauk. Išeik parūkyti, ir jis vėliau ims kabineti: *Ką? Sugržai? Maniau, kad tau lauke maloniu, ten juk gali rūkyti.* Jis žino, kad tu mėgini mesti, tačiau kiekvieną kartą sutikęs ima apie tai kalbėti. Kad išvengtum šitos šūdų krūvos, iškeitą į kitą: penktą dainą, pas-kui – šeštą. Dainos tésis tol, kol tėvas pavargs nuo mėgstamiausio pasilinksminimo – būti dėmesio centru bailių susibūrime. Vieną iš tų bailių aš pažiūstu asmeniškai.

Likus kelioms mylioms kelio, muzikos grotuvas parenka Charleso Minguso „II B. S.“. Staiga suvokiu, kad net trimito garsai negali nutildyti mano galvoje blerbiančiu lietuvių liaudies dainų. Jos nutyla tik tuomet, kai išsivaizduoju tėvą likus rūsyje vieną, žvelgiantį savo sugérovams pavymui, susivokusį, kad rūsyje nieko nebėliko. Jis išsiurbia likusį alų ir ima nerimauti. *Ką gi, ponai. Leisime balsui pailseit, ar ne?* Užėsiu į gerą vietą. Dainininkai pažyra į skirtingas puses. Vieni knebinėja maisto likučius, kiti išeina į kiemą. Rūkaliai susirenka prie kepsninės. Vyrukas silpniausiu balsu – ne nuolatinis sugérovas, bet žmogus, kuris pirmiausia buvo priverstas gerti, o paskui negalėjo pasaprakti nuo dainavimo, – dabar ima ieškoti žmones.

Moteris pietaudama išgérē ne daugiau kaip vieną taurę rau-donojo vyno. Ji mano, kad nesaikingai gerti yra bjauru. Ji ne-kenčia sporto, tačiau maždaug valanda jai nepavyko išvengti pokalbio apie „Blackhawks“. Vienas ledo ritulio sirgalius nie-kaip negalėjo atsistebėti, kad ji nė karto nebuvo rungtynėse; kitas dalinosi prisiminimais apie senajį Čikagos stadioną, kuriame būdavo galima myžti į kriaulekus. Nors moterai pale-gvėja išvydus savo vyra, akivaizdu, kad ji šokiruota. Smulkutis vyrukas nebuvo tokis išbalęs ir prisigėres nuo to karto, kai... ką gi, nuo to karto, kai tėvas buvo jি privertęs gerti. Moteris ir vyras pasveikina mano seserį ir padėkoja mamai už nuostabius pietus – iš tiesų, maistas buvo labai skanus ir jis turėtų didžiuotis tokiomis puikiomis anūkėmis. Jie prasiskina kelią iki savo japoniškos kupė ir išėda į mažytį automobilį. Pora atsidūsta, žiū-rėdami į tolį. Moterai prireikia minutės, kad susikauptų; ji pa-purto galvą, paleidžia variklį ir automobilis pajuda.

Ivažiuodamas prasilenkiu su kupė. Kol pasistatau automobili į jos vietą, pajantu nuovargi vien pagalvojęs apie vakarėlį. Pasiliukiu automobiliuje ir pasiklausa kelių dainų. Tada sakau sau garsiai: *Tai juk nesunku. Viskas, ką turi padaryti, tai pasi-imti mergaitę, truputėli pabendrauti, galbūt šiek tiek užvalgyti ir išvažiuoti.* Tačiau žiūrėdama į didelį bungalow stiliaus namą, iš kurio kambarių sklinda ryški geltona šviesa, puikiai jau-čiu jo viduje manęs laukiančią klaustrofobią.

Narcizų ir alkoholių vaikai jums pasakys, kad jie gyvena savo vaikystės namuose beveik kiekvieną kartą, kai ką nors susapnuoja ar užsisvajoja. Kiekvieną kartą, kai privalau fiziškai sugržti namo, į namą įžengiu dukart. Visų pirmą, lydimas ryškių prisiminimų ir vaizdų sekos. Stebėdamas juos, apsiliveriu introsversijos sieną. Nesvarbu, ar tik trumpam užbėgu grąžinti pasiskolintų stiklainių, ar atvykstu į rimitą vakarėlį, kiekvieną kartą ieidamas esu pasiruošęs užpuolimui, nors niekuomet ne-galiu būti tikras kokiam. Galbūt tėvas man primins, kad per daug sveriu. Galbūt pasakys savo draugeliams, kad mano automobilio paskola per didelę. Galbūt ims kabinėtis prie apgam-o virš alkūnės, būtinai kam nors esant šalia suspaus jí ir paliepus nusiperuoti. *Tas daiktas vieną dieną pasidarys piktybinis ir tave pribails.* O gal jis ims garsiai svarstyti, kodėl mano žmonėna vėl kažkur koncertuoja ir leidžia savaitegai atskirai. Jei ji to-

kia talentinga muzikantė, baigusi puikias ir žinomas mokyklas, kodėl ji tiesiog neįsidarbina Čikagos simfoniniame orkestre, kad galėtų būti arčiau namų? Gali būti, kad atkišę žandikaulį jis paklaus, kiek mano romano egzempliorių parduota ši sa-vaitgalį. *Tik keturi? Aha, tik keturi.* Galbūt jis pasisodins mano dukrą ant kelių ir spoksodamas į ją balkšvai pilkomis kaip šali-gatvės akimis užsives: *Graži. Tik gaila, kad ji nebus tokia blon-dinė, kaip maniau. Jos plaukai tamsėja. Ir akys ne mėlynos. Na, vis tiek bus gražuolė, tikra gražuolė. Tik gaila, kad akys ne mėlynos.*

Tėvų namuose visuomet jaučiuosi praradęs orientaciją. Tai, kas eiliniams svečiui gali atrodyti banalu ir nekris į akį, – pieno lašai ant bufeto, sena fotografija, kurią motina iš kažkur iškapstė ir padėjo ant šaldytuvo, kad visi matytu, – gali paža-dinti pritrenkiančius prisiminimus. Mano neviltis ir įniršis gali koncentruotis tarsi energija urano atomuose: ji materiali ir ge-riaušia, kai su ja elgiamasi atsargiai. Niekuomet negaliu būti tikras, ko labiau bijau: savo paties nepastovaus proto ar to na-mo. Ši sumaištis ištumia mane į paradoksalą budrumo ir psi-chinės kontrolės būseną: jaučiuosi, kad privalau aplėsti save nuo galybės zvimbaničių ir pulsuojančių vietų sąmonėje – tarsi galvoje isteriškai klyktų kaimynai – ir tuo pat metu egzistuoti dviejose struktūrose: mane puolančiame vienaaukščiaame na-me ir introversijos tvirtovėje, suteikiančioje apsaugą. Šios pa-stangos reikalauja nežmoniško kiekio energijos ir pačios virsta dar didesnės sumaištis priežastimi. Visa tai primena, ką man reiškė būti vaiku.

Tai ganetinai ironiška...

Iš prigimties aš gana kalbus, ko gero, net per daug. Jeigu man kas nors nepasakys, kad ir vėl užsivedžiau, ko gero, uzur-puosis pokalbių nesibaigiančių pasakojimų apie aplankytas šal-lis ir perskaitytas knygas virtine. Iš mano juokingiausiu gabalu žmonės juokiasi. Jeigu draugas mane kam pristato, jis, ko gero, paprašys papasakoti „apie tai, kaip tu nelegalai vežei ab-sentą“ arba „kaip Kvinse limuzinu vežei kontrabosą“; jis žino, kad tai pasakojimai užtrunks pusvalandį. Restoranuose kalbu tiek daug, kad kai draugai valgo desertą, aš dar nebūnu prap-jovės kepsnio. Taip, galiu būti ikyrus, tačiau taip elgiuosi žmo-nių kompanijoje, kurioje jaučiuosi galis būti savimi ir žinau, kad jie nesivaržys manęs užčiaupsi, jei matys tam reikalą.

Mano introversijos tvirtovė panaši į ta plepanti pietautoją, tačiau ji paprasčiausiai sukonstruota. Kai pasirodau vakarėlyje – po kieme įrengtu tentu vis dar geria ir juokiasi apie keturias-dešimt žmonių, – mėginiu atrodyti esas ekstravertas. *Labas! Jo, pagaliau! O, tu išgi čia! Taip! Puiku! Jau ir muzika groja!* Džiaugiuosi, kad atvažiavai!

Mokydamasis vidurinėje ir pirmuoju universiteto kursuose neturėjau žalio supratimo, kad esu apsimetėlis. Kai persikraus-čiau į Sampeiną-Erbaną – 1994 m. sausį, – atstumas padėjo praregėti ir pamatyti apgaule; su mane apėmusiu sutrikimu ėmiau kovoti alkoholiu ir narkotikais. Tarp dvidešimties ir tris-dešimties per žvejybos išvykas ir amerikietiškojo futbolo fina-lines rungtynes būdavau pats triukšmingiausias girtuoklis. Per kiekvienas Kalėdas sėdėdavau absoliučiai apsipūtęs.

Krikštynų vakarėlyje man sunku, nes esu blaivas. Pristatymas savo sukonstruotą esybę šeimos klanui, sudarytam iš komplikuoto giminės medžio su visokiausiomis tetomis ir dė-dėmis, pirmos ir antros eilės pusbroliais, neturėsi kuo numal-shinti savo gėdos. Kai kurie iš giminų į mane žiūrės iš aukšto, nes aš – apsimetėlis. Kiti pernelyg išitraukę į savų apsauginių mechanizmų kūrybą (brolis verando suorganizavo prisitraukimų konkursą), kad jieims rūpėtų aplinkinių.

Iš karto pastebiu tėvą, šiuo metu sėdintį su susispėtusiais apie šaldiklį vyrais. Jo balsas dudena garsiau nei kitų rėksmin-gi pokalbių. Žinai, ką tau reikia padaryti... tu turi važiuoti su mumis į elnių medžioklę. Kédé atsukta į šaldiklį, pirštas baks-noja į orą – jo kūno kalba aiškiai byloja, kad jis kuriam laikui nusiteikęs likti šiame kiemo kampe.

Paklausiu tetos, kur vaikai. Jí atsako, kad greičiausiai di-džiajam kambaryje. Nuo kiemo iki ten – maždaug šešiasdešimt pėdų. Pradedu išritis per muziką, pokalbius ir žmones. Motina ir dvi tetos plepa verandoje ir visa gerklė juokiasi: *Kaip juokinga!* Visuomet koks nors savymis? Motinos skruostai ir kaktai išraude, ji stovi atsirėmusi į stulpą. Aš prieinu ir ji šiltai susisveikina: *Oi, labas, mažuteli.* Mes apsikabiname ir ji pasako, kad vaikai žai-džia prie akvariumo.

Vyrai garsiai skaičiuoja brolio prisitraukimus; verandas rąstai girgžda. Dédé be jokios priežasties dainuoja „Chicago Bears“ himną. Kitas dédé spokso į savo atspindį stiklinėse du-ryste; staiga suvokiu, kad jis murma posmą iš filmo „Rožinė pantera“: *Ar jūsų šuo kanda?* Trečias dédé pamato mane virtu-vėje ir prisiart

jimas ir smalsumas neleidžia užmigtis. Nurimstu pamatęs, kad jis jaučiasi saugis ir kad mano sūnėnams ir dukterėcioms patiko su ja žaisti. Teta, kuriai buvo patikėta prižiūrėti dukrą, klausia:

– Tu juk neišeini?
– Ji labai pavargusi.

– Nieko. Dar anksti. Aš su ja pabūsiu. Eik ko nors užvalgyk. Išdedu truputį špinatų salotą, išipilu sriubos ir pasiuimu ke lis sūrius sausainius. Kol stoviu virtuvėje prie bufeto, dvi moterys užsinori su manimi pasikalbėti: viena jų – pusbrolio žmona, kita – mano dėdės, velionio tėvo brolio. Teta vaikšto į chemoterapiją, todėl ant galvos dėvi skarelę, kuri keistai primena tas, kurias ryšėdavo moterys senose nespalvotose fotografijose. Ši teta – geriausias asmuo, kurį galima sutikiti šiuo momen tu, kai bandau prastumti priimtiną laiko kiekį.

Nuo to laiko, kai kartu praleidome kelias valandas prie jos vyro mirties patalo, – tuomet pirmą kartą žiūrėjau sergančiam žmogui į akis suvokdamas, kad jam liko gyventi maždaug savaitę, – ji sugeba saugiai dekonstruoti mano tvirtovę. Atrodo, kad tos valandos, kai galėjau atsiuveikinti su mylimu žmogumi be jokių nesąmonių ar baimės, niekuomet nesibaigė. Tačiau ši kartą ji užduoda klausimą, į kurį negaliu nuoširdžiai atsakyti, ypač kai mūsų klausosi pusbrolio žmona. „Nagi, koks jausmas tapus tėvu?“ Išsisiku lengvu pokalbiu. *Pagaliau ji miega visą naktį. Valgo. Irašiau „Radiohead“ koncertą ir ji kasdien prašo, kad ji parodyčiau, cha cha. Tačiau labiausiai ji mėgsta knygas ir šypynes. Moterys linksi galvomis ir šypsenos. Pusbrolio žmona sako: „Palauk, kol ji bus dvejų metų. Imsi plaukus nuo galvos rautis.“*

– Jo, girdėjau, kaip būna.

Ji gurkšteli truputėli gérimo, pasižiūri į mane ir papurto galvą. Matau, kad ji rengiasi pasakyti tai, ką sako kiekvieną kartą mums susitikus: „Tu labai panašus į mano vyrą.“ Ji nė kartu nepraleido proges to priminti, tačiau ši kartą moteris mane šokiruoja. „Atsiprašau, – sako ji. – Nenorėjau pasukti pokalbio kita linkme, bet... Tai tiesiog neįtikėtina. Tavo kalbėse na ir laikysena. Barzda. Kuo tu daraisi vyresnis, tuo labiau pa našesi į savo tėvą.“

Toliau tuščiai plepame. Aš juokiuosi: *Cha, cha, cha. Galbūt vieną dieną prisidėsiu prie operos choro. Galbūt pagausiu keturiadesmies coliu lydeka ir sumedžiosiu briedži su šešiolikos atšakų ragais. Nutylu, kai kažkas pasimauso su fotoaparatu. „Ei, atsistokit kartu.“ Akiu rainelėje purpurinė spalva vis dar žybsi blykstės šviesa. Idedu savo lėkštę į indaplovę. Atsi sveikiu. Buvo malonu jus visus pamatyti, bet iš tiesų jau darosi vėlu. Ko gero, laikas vežtis mergaitę namo.*

Išvažiuoti sunku. Kelios dukterėcios mane pargriauna, ir mes imam ristis ant pagalvių krūvos. Mama užsinori paskutinį kartą palaikyti mergaitę ant rankų, tada – tetos, pusseserės ir kiti giminaičiai. Beišeinant mane sustabdo dar kelioms nuotraukoms; iš pradžiu ant sofos, paskui prie gėlės. Kai fotografuojamės, pamatau besiartinant tėvą. Žiūriu į šalį ir visas mano kūnas ištempia: kaklas, pečiai, kojos. Jis nuklibikščiuoja į kiemą ir pasuka savo tamšaus kampo link. Man pavyksta išvykti iš vakarėlio nė kartu su juo nepasikalbėjus.

Mergaitė užminga vaikiškoje kėdutėje man nuvažiavus ne daugiau kaip pusę mylios. Kai grįžtame namo, parnešu ją į lovelę ir uždarau cypiančias kambario duris jos nepažadinęs. Akivaizdu, kad negalėsiu užmigtis, bet vis tiek imu ruoštis miegui, nors jaučiuosi nervingas, sutrikęs ir negaliu suprasti, iš kur tas noras skubėti. Kur nukišau dantų šepetėli? Reikia išsivalyti tarpdančius su siūlu. Štai burnos skalavimo skystis. Tiekičiai visokių muilių žmona pripirko. Kuriuo dabar veidą praušt? Paliežiu karštą garuojančią vandenį. Po sekundės pakėlęs galvą matau tėvą, žiūrintį į mane iš veidrodžio... jo smakras ir žandaulis... plati nosis. Netgi čia, mano paties bute, jaučiuosi esas bejėgis prieš jo esybę mano kūne ir itaką protui. Ištūžęs galėčiau išdraskyti odą ir nusiplėšti veidą. Užuot tai padaręs, vaistų spintelėje imu ieškoti melatoninino ir tuoju pat suprantu, kad negaliu gerti tablečių. Kas, jeigu nulūšiu ir negirdēsiu, kai ji atsibūs? Išsiverdu žolelių arbatos, išisprungęs palydovinį radiją, susirandu elektroninės muzikos stotį ir atsilošiu skaitymo kėdėje.

„Koks jausmas tapus tėvū?“

Nuo to laiko, kai gime dukra, aš ji matau pačiose išvairiausiose vietose. Tas žmogus – mano rašysenoje, juoko tembre, žilų barzdos plaukų struktūroje. Girdžiu jo balsą, sakantį man dalykus, kuriuos jis ištardavo, kai buvau mažas berniukas, ir, kaip dabar suprantu, kuriuos neturėjau pasirinkimo netikėti. Supranti tai, kai susilaikui savo vaiko. Matai, kaip lengvai ji galima išgaudinti. Mergaitė paspaudžia šildytuvu, kurį palikau neįsungęs iš tinklo, mygtukus. Šildytuvas netikėtai ima zvimbti ir ji pasižiūri į mane išplėstomis akimis, tada ima bėgti, sugriebia mano koją ir rodo į tą daiktą. Pasitikėdama manimi, kad apginsiu. Tikėdama, kad esu stipresnis nei tas keistas nepažistamas garsas ir karštasis oras, kylantis iš staiga užsidegusios raudonos lemputės.

Tu pernelyg jautrus, sakydavo. Tau reikia sustiprėti. Vai kai, kurie tave užkabinėja – perpus mažesni. Tavim dėtas, išspardyčiau jiems šiknas. Bet tu jų bijai, ar ne? Jie – šūdukai.

Niekam nereikia nugeibėlio, kartodavo mus kur nors veždamas. Šiame pasaulyje silpniems nėra vietas. Jei vieną dieną išidarbinsi didelėje korporacijoje, tada suprasi. Nėra vietas šūdukams. Dideli vaikinai suėda šūdkus gyvus.

Anglai turi gerą posakį, primindavo mums prie pietų stalo, kai pas senelius susirinkdavo valgyti dešimt ar dvilyka žmonių. Maži vaikai turi būti matomi, o ne girdimi. Ar kas nors klausė tavo nuomonės? Ar kas nors liepė kalbėti?

Apsižvalgyk, pasakė jis kartą, kai mudu su broliu susiginčiome dėl žaislo. Pasižiūrek į viską, kas sudėta šiuose namuose. Ši spintelė – mano. Sienos – mano. Žaislai – mano. Viskas šia name yra mano. Netgi tu, – jis parodė į manę, – esi mano.

Iki žmonai pagimdant, buvau išmokęs visa tai paslėpti, dažnai tokiuose giliuose psychikos sąvartynuose, kad buvau išsitikinęs, jog viskas supuvo. Žinoma, viskas sugrižo iš karto gimus dukrai. Kai kurie prisiminimai tokie ryškūs, kad jaučiuosi išgyvenantis juos iš naujo; kiti tokie neįtikėtini, kad atrodo, jog viskas vyktų pirmą kartą. Prisiminimai nepasitraukė per pastaruosius šešiolika mėnesių. Jie toliau mane užplūsta – dar sudėtingesni nei anksčiau. Kiekvieną jų matau iš vaiko perspektyvos, bet tuo pat metu išsivaizduoju, kaip visa tai atrodė tėvui. Tuo metu, kai stumiu mergaitės vežimelį. Kai apsilirkinėjū mūsų rajono parduotuvėse, gaminu pietus ar galandu peilius. Matuojuosi batus. Medituoju po jogos. Kartais geriu arbatą sėdėdamas kėdėje ir mėginu priversti mintis nuklysti į joms nežinomas vietas: kurortą Graikiuje, Havano rajonus.

Tačiau paplūdimiai ir Havano gatvės negali varžytis su mano abreakcijomis; tik ne tuomet, kai jis yra reali mano dalis – neįmanoma sutraukyti tiek daug biocheminių sasajų. Aš palūžtu ir mane ištinka gąsdinantį būsena: imu bijoti, kad negaliu kontroliuoti rankų, todėl sugriebiu kokį nors smulkų daiktą. Šiajaktai tai šaukšteli. Aš spaudau tarp nykščio ir smiliaus, kol trintis sušildo pirštus. Nors esu namuose, jaučiu stiprų norą slėptis. Dalis sąmonės atsitraukia, kad galėtu mane stebeti išgyvenanti ši epizodą. Tuo pat metu puikiai suvokiu, kad tai absurdžia, bet sąmonė bejėgė tai sustabdysi. Ji tegali mane barti: *Kas tau nepatinka? Kovok. Išgerk taurę viskiu, surūkyk suktinę marihuano, jei jau taip reikia. Juk virtuvėje turi bendžio. Isipilk į arbata.*

Bet aš nenoriu.

Žinoma, kad nenori. Tu tik nori sėdėti ir savęs gailėtis. Tu juk toks supistai susireikšminęs. Isiunk televisoriu ir pasižiūrėk žinias. Jei manai, kad esi toks ypatinges, pasižiūrėk, kas vyksta. Kone visi yra pliki kaip tilvikai, kas šešios pėdos vis kitą karo perpista šalis. Niekas neturi laiko sėdinėti su arbatėle. Apsiramink ir elkis kaip vyras.

Stengiuosi.

Seniai reikėjo būti viskiu pamiršus. Šiandien visi sugebėjo pasilinksinti. Tik tau vienam kažkas vis negerai.

Aš nesakau, kad man viskas gerai. Neneigiu, kad turiu problema.

Nesąmonė. Kodėl taip anksti išėjai iš vakarėlio? Nebuvai vienintelis tėvas su mažamečiu vaiku. Vaikai norėjo su tavyimi žaisti, bet tu pabėgai. Padarei gėdą mamai. Ji išleido didelius pinigus, kad surengtų vakarėlį: tentas, šitiek maisto. Daug kas mano, kad tavo tėvas yra asilas, bet kas būtų, jeigu visi išeitų anksti arba išvis nepasirodytų? Kažin kaip tada ji jaustusi?

Ko gero, blogai.

Tu – supistas kvailys. Sėdi pasislėpęs savo paties buto šikiyne ir gniaužai šaukšteli. Ar tai padeda ką nors išspręsti? Šiai ar taip, nieko tokio bologo tau neatsitiko.

Iš tiesų? Ar tu sakai, kad pats taip elgtumeisi? Nors vieną iš tų dalykų padarytum savo vaikui?

Ne, nedaryciu.

Kodėl?

Atsipisk! Tiesiog atsipisk!

Ne. Atsistok ir įrodyk. Eik! Mergaitės miegamasis štai čia. Tu čia vienas. Ji net negali kalbėti, niekas nesužinos, o aš išlaikysiu tavo paslapčių. Eik ir elkis su ja taip, jeigu nematai čia nieko bologo.

Tai ne tas pats. Tavo dukra – „lengvas“ kūdikis. Ji ramiai. Išmiega visą naktį. Pats žinai, koks kūdikis tu buvai...

Žinau. Tėvai apie tai neužsičiaupia.

...kamuojamas pilvo diegliu. Verkdavai kiaurą naktį. O kai paugai, reikalaujavad nuolatinio dėmesio.

Gera. Palik ramybę mano paklusnią dukrą. Turiu geresnę idėjā. Prisigerk ir nueik į atsikiltinai pasirinktą darželį su diržu rankoje. Išsirink vaiką ir – pirmyn. Pažiūrėsim, kaip tau baigsis.

Tai ap gretis nenormalu. Ko, po velniu, tu nori?

Noriu, kad tai liautusi. Noriu, kad jis dingtu iš mano galvos, veido ir kūno. Padaryk, kad visa mano atmintis būtų ištrinta. Neišsivaizduoj, kaip bent kartą, bent vieną kartą norėčiau ateiti į tuos vakarėlius, į supistas krikštynas, Pirmajam Komuniją, šventos santuokos sakramento šventę. Parodyčiau, tik vieną kartą, su kuo jie geria, kas tas žmogus, užvedantis dainas, dalijantis elnieną ir lašišą. Pasirinkčiau tinkamą momentą, pakelčiau tostą, papasakočiau istoriją.

Ir kam nuo to pagerėtų?

Sakykime, vieną iš pirmųjų, kurią atsimenu. Man penkeri, žaidžiu su broliu, kuris už mane jaunesnis aštuoniolika mėnesių. Ant kilimo, kuris nėra pats stabliausias paviršius, bet mes ant jo nuolat žaidžiame, iš trinkelų statome bokštus. Bandau ant paties bokšto viršaus uždėti cilindro formos trinkelę – rizinkings žingsnis; cilindras susvyruoja ir visas statinys nuvirsta. Supykęs dėl nesėkmės, stumteliu broli ir apkaltinu jį palietus mano bokštą. Jis ima protestuoti, aš dar kartą jį pastumiu. Išgirstu tėvo balsą: *Ką dabar darai?*

Nieko.

Kodėl pastūmei broli?

Nestūmiau.

Tai tu man meluosi?

Jis suima mane už marškinelių ir nuvelka į kambario vidurį. Aš suprantu, kad prisiviriau košės. Mėginu nusiridenti nuo tolyn, bet jis sugriebia už kulkšnies ir ima mane vilkti kili-

mu. Nusijuosia diržą ir ji nuleidžia žemyn. *Melagis, tu juk meluoji!* Bandau išsiuskti iš rankų chaoso, pajantu prie kaklo ir skruostų besiliečiančius plaukuotus, lyg vilna padengtus, jo dilbius. Diržas vis krinta žemyn ir sukasi ratu, didžiąjį dalį smūgių sugeria mano nugara. *Meluosi man!* Iš įniršio jam išsprūsta diržas ir sagtis kliudo mentį. Prisimenu tiek pati smūgi, kiek tą momentą, kai jis mane atsuka veidu į save. Jis žiūri į mane susiraukes: *Meluoji!* Vilkolakio snukis ne daugiau kaip pėdos atstumu nuo manęs, užkietėjės pyktis spinduliuoja iš jo akių ir dantų; iš burnos sklinda drėgas alaus kvapas. Jis muša taip smarkiai, kad net neprisimenu, kaip viskas baigėsi, tik tai, kad atsigulu į lovą su mintimi, jog niekuomet daugiau nemeluošiu.

Ryto sekmadienis ir aš leidžiu laiką pas senelius. Nueinu į vonios kambarį persirengti né neitardamas, kad mano nugara – juodai mėlyna. Senelis klausia: „Kas čia dabar? Kas atsitiko tuo nugarai?“ Jis atsuka mane nugara į veidrodį ir rodo sumušimus: ant pečių ir nugaros išspaudė dryžai. Sakau: *Aš diržu gavau.* Jis klausia kodėl, ir aš atsakau, kad už melavimą.

Zinau, kad tėvą pamatysiū ūjvakarą. Paprastai sekmadienis jis leisdavo Čikagos miesto futbolo lygos rungtynėse, o po jų eidavo į „Liths“ klubą, barą miesto pietuose. Mes stovime prie tamsaus medžio durų, kurių nesuėtėpą ir sunkiai atsirakančianti užraktą mums, vaikams, būdavo pernelg y sunku pasukti. Aš siedaučiau tas duris su jo galia: tik jis galėdavo jas atidaryti ir tvirtas metalo trakstelėjimas visuomet pranešdavo, kad jis tuoju įžengs. Aš išspraudžiu į kampą, kai jis sušmėžuoja virš manęs, bet sąmonė į klasia: *Tai ką, užsimanei nugarą parodyti seneliui?* Nesitikėjau šito klausimo, maniau, kad viskas baigėsi. Tai buvo atsikiltinumas, aiškinu; aš tik persirenginėjau. Tėvas tyliédamas pasilenkia artyn kupinas triuškinančios paniekos. Žinau, kad jis manimi netiki. Jaučiu jo kvėpavimą, kai jis atsidūsta, ir stebiu, kaip jis iš nusivylimu kraipo galvą. Jis nusisuka, iš šaldytuvo pasiima alaus butelių ir nueina žiūrėti televizoriaus.

Niekas nepasikeitė po to, kai senelis pasidomėjo, kas atsitiko. Jeigu kas ir pasikalbėjo apie mušimą, tai ivyko paslapčia. Tėvo pyktis ir girtavimas stiprėjo viso šeimos medžio akys, o fizinis ir emocinis smurtas tesėsi. Spyna trakstelėdavo, jis atsiedavo pietauti, jo pyktis kunkuliudavo taip stipriai, kad jausdavau smilkiniuose ir gerklėje. Kai iš susijaudinimo išversdavau pieną, jis imdavo trankstyti kumščiu į stalą, tada atgaliai ranka man užvoždavo. *Kas tau darosi?* Pamatęs pažymiu knygelėje brolio pažymius, jis išvadindavo jį mekskiciu: *Aš pakeisiu tavo vardą į Chose!* Nuo šiol tau nereikės daryti namų darbų. Tu – Chosé! Sesuo megdavo žiūrėti „Cosby Show“. Praeidamas pro šalį, pasižiūrėdavo į ekraną ir užsivesdavo: *Argali paauskinti, kodėl žiūri į tuos juodžius?*

Paskutinį kartą buvau primuštas, kai man buvo maždaug tryliką. Mes lankėmės Mičigane, visi šeimos vyrai. Tąkart ne susigūžiau į nesilipią, bet sėdėjau tiesiai ir kenčiau smūgius nejudėdam

Vakaru Pekinas*Owl love*

2011 03 22

Toliau dunksi kamuolys, jauni bernai su universiteto *daifū* (priminsiu: septyniasdešimtmetis mūsų akademijos daktaras, kuriam, jeigu dalyvautume žvitrumo varžytuvėse, pralaimėčiau iš karto) žaidžia krepšini. Tas pats muzikinis fonas – nieko naujo. Po truputį priprantu prie laiko skirtumo. Nors, kai žadintuvas rytais čiškia 7 val., lietuwaitis kūnas žino, kad yra valanda po vidurnakčio: visą dieną paskui muistosi ir reiškia nepasitenkinimą. Nepergudraus i ciferblato rodmenimis.

Šio semestro vadovėliai be lotyniškų raidžių, vien hie-roglifai. Pirmadienį, pirmają mokslų dieną, buvau išskiltai šoko, tačiau po truputį mirganties „azijietiškų raidžių“ gyvintynas darosi savas – rūgščiai mielas man tas jo šnypstimas.

Pamokose nuo fiziologinio žiovulio sulaiko ne tik pa-skaitų tempas, bet ir nauji bendramoksliai – yra į ką dairytis. Indas Vipinas sėdi man už nugaros ir visada tylį. Stebi visus pro savo dailius, lazdyno riešuto akis tris kartus didinančius akinius, kuriuos – tai akivaizdu! – pasitelkės visokias jogos, levitacijos ir teleportacijos technikas pavogę iš J. Mačiūno. Kiniškai nemoka nė vieno žodžio, tačiau nesinervina – šypsos, rodydamas savo ajurvedinių pastų išpuoselėtus dantis. Jeigu patikrintume jo po stalui laikomų kojų padėti, spėju, pamatyti, kad jos surangytos į lotoso žiedą. Su juo dar nebendravau: Vipinas per pertraukas visada meditatyviai ruko, o aš rūkomuo siuose nesilankau. Kai pasiteiravau, ar eis į valgyklą pietauti, indas atsakė, kad gaminasi pats. Vos jam ištarus šiuos žodžius, visi akademijos laiptai pasidengė geltona kario pluta (paskui atgavo savo pirmini, neįdomū, pavidala).

Štai pirmūnas Haris pagaliau turi su kuo kalbėtis apie mokslus. Marija irgi iš Amsterdamo (o sutapimų sutapi-me!), tačiau nei tulpių, nei malūnų, nei dviračių jos DNR nerastumėte. Marijos tėvai – kinai, su savo šešiais vaikais keliavę per visus žemynus. Marija atvyko mokyties mandari-nų kalbos, mat pačios liežuvius pliauška kantoniškai (kinų kalbos dialektu, paplitusi Honkonge ir Pietų Kinijoje). Jauna moteris yra dirbusi „Warner Bros.“, vakaraus susirašinėja su Tomu Cruise'u ir Hario Poterio vaidmens atlirkėju (nežinau pavardės, bet turbūt labai žymus?). Šią informaciją man pateikė vokietė Stefani, kai tik sugrižusi į Pekiną už-ėjau pas ją į kambarį pasiseivinti. Marija pati juk nepultu girtis. Be to, kol kas su ja bendraujame elementarių klausimukų–atsakymukų „Ar skani kava?“, „Ką veiksi dabar?“, „Ar gerai miegojai?“, „Kaži, kodėl šiandien pamokas praleido Šamu?“, „O, jau norisi valgyti, tiesa?“ lygmeniu.

Kiniško Pavlinos telefono kortelė dabar priklauso Zuzana – ši panelė iš Prahos yra faktu „pasaulis labai mažas“ įrodymas. Ji – Pavlinos draugė, o dabar – mano bendrakla-sė. Zuzana jeigu kvatojasi, tai matosi visa gerklė, jei žiovauja – tai visi jos burnoj pabuvojame, jeigu rąžosi, tai, atrodo, sniegas po padais girgžda. Labai ekstravertiška, purslojanti mergina. Po pamokų eina į sporto klubą: mégsta visiem matant demonstruoti, ko išmokė aerobikos instruktorius. Studijavo sinologiją, tačiau metė. Dabar sukandus dantis bebaigianti teatrologiją. Atvyko į Pekiną primirštų kalbos žinių atnaujinti, pakeisti aplinkos.

Bet už viską man mieliausias japoniukas, sėdintis galinėje eilėje. Tekančios Saulės šalies sūnūs pristato kinišku vardu – Ganbenas, nes tikrasis, japoniškas, kiniškai reiškia prezervatyvą (visa tai išdėstė ramiu veidu, pasitelkdamas pantomimą).

Pirmą mokslų dieną bendraklasiams ir mokytojai ištai-siau mažą „Karūnos“ saldainių liūtį, kuri – pasirūpinau – Ganbenui buvo gausiausia.

Per pamokas vis sukiojuosi: akys pačios nori dirscioti į juodą kaip anglis figūrėlę, nieko negaliu sau padaryti. Norė-čiau tokį berniuką turėti sekcijoje – žiūrėčiau kas dieną. Supraskit teisingai: tai tam tikras estetinis įsimylėjimas, toly-gus katarsiui, kurį sukelia tokie žvėreliai kaip voverė, lapė, pelėda arba katė.

Kambariai

2011 03 23

Šiandien prie pietų stalo Zuzana su mongole Marla šai-pesi iš savo kambario draugių japonių: kad mažai kalba, kad mokosi iki vidurnakčio, kad sėdi į knygas įskniaubios. Japonės per dantį mégsta visi patraukti. Kai atsakiau, kad su Natsumi bendraujame tyla (visa tai pasakiau vaipydamasi, ironiškai, kad nenuskambėtu per daug patetiškai), Marla taip užsikvatojo, kad pro nosi iššovė nesukramtytų ryžių kulkos.

Natsumi dažniausiai atsikelia kiek anksčiau už mane ir sėdasi prie savo dailaus veidrodėlio: pudruojasi veidą, ryš-kina akis, specialiai kremai išsitepa kaklą. Vos man pakilus iš lovos ji pasuka į mane savo pusiau dažytą veidelį ir šypsodamasi pasisveikina. Po pamokų Natsumi lekia į dar-bą arba su drauge – tokia pat maža, nuolat besijuokiančia būtybe kaip ir ji – persirengia sportine apranga, pasiima kompiuterį ir išeina kažkur šokti. Pasimatome tik vakarais, kartais per tris dienas viena kitai tebūname pasakiusios tris rytinius „labas“. Nejauciu dėl to diskomforto. Kambarje tyvo ramūs, oro drékinantu purškiami garai.

Kartą vakare Natsumi mane pavaišino japonišku saldu-mynu. Atsikandusi Tekančios Saulės šalies gardėsio įsidra-sinu: pagaliau paklausiau, iš kurio ji miesto. Pasikalbė-jome: aš lemenau kiniškai, o ji, atsidariusi savo dviejų lūpdžių didumo elektroninių žodynėlių, traukė iš jo makaronus – angliskus žodžius. Ant popieriaus lapo man nupiešė savo šalies kontūrus ir pažymėjo Japonijos šiaurėje esančią Šimanės prefektūrą. Apačioje užrašė „myth“ ir pabaksnojo la-kuotu nageliu.

Natsumi gyvena mažame kaimelyje, kur visi vieni kitus pažista. Ten vietiniai turi 8 000 000 dievų (aha, japonė taip ir sakė: „Eight million gods“), visi mitologiniai herojai ir legen-dos atėjo iš Šimanės (tam ir užrašė „myth“). „Mano šeima saugi, tačiau draugai ir giminės, esantys Tokijuje, – ne“, – pa-ti pradėjo japonė. Kai nurijusi gniužulą gerklę pasakiau, kad man labai liūdnā dėl Japonijos, Natsumi, kaip jai būdinga, su-dėjo delniukus ir ēmė lankstytis, kartodama kinišką „ačiū ačiū“. Paskui nusuko galvystę į spintos durų pusę.

Už natūralumą

2011 03 24

Kai pamačiau, kad Ganbenas priėjės prie mokytojos tei-raujasi, kokią arbatą ši gerianti („shenme cha?“), o paskui lyg niekur nieko paėmęs atsisuka jos termosą ir siurbia iš kaklo, dar labiau užsimaniau tokį berniukštį laikyti sekocijoje. Tik toje sekcijoje jis turbūt labai siautėtū – gertų iš tuščių porcelianinių puodelių, gertų dulkes. Ir gražu, ir naudinga ji būtų turėti po stiklų.

Dar niekaip negaliu pamiršti labai specifinio kitos mokytojos juoko, skrito Ganbenui. Kinų šnekamosios kalbos dėstytoja Fan, vardindama pavyzdžius su žodžiu „dovano-ti“, leipdama juokais pateikė tokį pavyzdį: *Ganbenas mai-mai dovanajo vandens*. Visi skaitom laikraščius, potekstę supratom.

Mokytojos juokelius apie japonus laidytį labai mégsta. Pamenu, kai praeitą semestrą mokémės negalavimo žodžiu, tokį kaip „galvos skausmas“, „peršalimas“, „susirgti“, mokytoja stabtelėjusi ties „viduriuoti“ ēmė kikenti, esą visiems japonams Kinijoje pilvus suka, netinka jiems čia maistas. Tai kad ir ne japoно pilvui gali įgristi: mésos, mésos, mésos.

Norédama įforminti, ritualizuoti savo kaip ant mielių augančią simpatiją japonams, sumaniu aplankytu sušiu bistro. Tai toks langelis, pro kurį paduodami sušiai išsinešti.

Ikišusi galvą pro langelį, išvydau dvi nevalyvas moteris – motiną ir dukrą – lazdelėmis iš keptuvės valgančias kremzles ir ryžius: kinės. Pirštu bedžiau į paveikslėlį. Jaunoji, ce-lofanu apsitraukusi pirštus, iš puodo išėmė ryžius ir ēmė formuoti sukinį: dumblį lakštus ištepė ikrais (iš karto kilo įtarimas: žuvų negimusiai mailiai taip lyg niekur nieko nesišvaistoma), tada įdėjo krabų lazdelę, viską patepė balta mase (?) ir, įbėrusi geltono tarkio, suformavo pailgą sušio „vėdarą“.

Kiniški sušiai yra tikrujų parodija – kaliausė. Šios čiu-če-los sudėtis – prėski ryžiai, tarkuota bulvė, raudonųjų ikrų kauke prisidengę pigūs riebalai ir krabų lazdelės, gamina-mos iš abécélės raidės „e“. Teisingai tos dvi į keptuvę išsi-urbusios murzinos moterys elgesi: dorojo kremzlę, kuri yra kremzlė.

Istorijų furšetas

2011 03 26

Man ir Zuzanai Olimpiame stadione užteko dešimties minučių: niekuo neypatinga didžiulė betoninė erdvė, apsup-ta dangoraižių giraitės. Kiekviename žingsnyje atakuoją ait-varų pardavejai, siūlydami pirkti veijyje sklandancių pandų arba Pokino operos personažų veidų. Leidžiantis saulei ēmė žiebtis rožinės lemputės – tai kinus vertė aikčioti iš grožio ir pleškinti fotoaparatui blykstėmis. Stefani su Marija fotogra-favo saulėlydi, Haris blaškėsi grauždamas obuoli, o mes su Zuzana sutartinai gūžcijome pečiaisiai: nėra čia ką daugiau veikti. Atsisveikinome su šios keistos išvykos iniciatoriais ir sėdome į sausakimšą metro. Kadangi 17 val. į penktąjį metro liniją norinčiųjų patekti minia sudaro Lietuvos gy-ventoju skaičių, su Zuzana išlipome pusiaukelėje.

Užsukome į ménulio pjautuvais tarp dangoraižių žyb-sinčią (tokia lempučių forma) musulmonų užeigą. Zuzana pasakojo savo sapnus, apie prieš pusantį metų nuo vėžio mirusį ir dabartinį draugą. Istorijos šakojosi, skaidesi – prie mūsų rūkalų dūmuose skendinčio stalo rinkosi Zuzanos pa-nių istorijų personažai: vengrų įdrukinta indė, pro langą mē-tanti „Canon“ kameras, jauna mergaitė, kurios tévas serga Alcheimeriu, ir užsiverkusi moteris iš Prahos senamiesčio. Zuzana Kinijoje ne dėl hieroglifų: daro sau *restart*. Man patinka jos tiesūs klausimai, kartais gluminantis atvirumas ir kad kvatojasi visa gerkle.

Grīžusios į savo rajoną tėsême pokalbių vidury šurmumu-liojančios gatvės. Zuzana į itin ekstravagantiškai apsirengusias kinų gražuoless rodė pirštais ir garsiai komentavo, pūsdama į visas šalis dūmus, lyg būtų žmogus-diskoteka. Paskambinės alžyrietas Amiras pakvietė užėiti: esą jam reikia skubiai išsipasakoti.

Zuzanos istorijas pakeitė Amiro „daliniomasis atminties suvenyras“ – taip jis vadina tokio pobūdžio pokalbių žanrą. Alžyrietas teigė nuogastaupas dėl įvykių Japonijoje, esą gali tekti mirti. Įdomu tai, kad Alachio sūnus bijo ne pačios mirties, o tokios priežasties – mintis, kad gali užversti kojas nuo radiacijos, jam varanti nemigą. Pastaciau ausis: Amiras dėstė, kokios mirties jis norėtų. Valandą visi – eritréjetis Šamu, iš kažkur atsiradęs Ganbenas (japonas-voverytė pri-sipažino esąs pusiau kinas pagal tévo liniją), Zuzana, aš ir skelbimų lentoje kabanti plakatinė Mao veido pilnatis – įsi-taisę vyrų aukšto koridoriaus hole klausėmės koraniškų samprotavimų, ką reiškia mirti dėl šeimos arba meilės.

Mirti dėl šeimos: „Kai buvome maži, man, broliui ir sei-sei mama gamindavo valgyti. Dažniausiai tai buvo labai skanus maistas, šiek tiek šventinis, geresni nei išprastas. Mes kirsavome, o mama šypsodamas stebédavo. Paskui nuėju-si į kamputį valgydavo vakarykščio maisto likučius. Visa, kas geriausia, jis atiduodavo mums.“

Mirti dėl meilės: „Kai buvome penkiolikos, įsimylėjau kai-mynų mergaitę. Ta žvilgsnių meilė truko trejus metus. Paskui ji išvyko studijuoti į kitą miestą, tačiau susitikę pasišnekėdavome. Aš jos vesti negalėjau, nes nebuvau baigęs universите-to ir išgijęs reikiamo statuso. Galiausiai sužinojau, kad ji išteka. Nuo tos minties man perbėgo šiurpas, nors man jau buvo 23 metai. Paskui pamačiau ją besilaikiančią – ji švytėjo. Nors mano širdis sudužo, aš buvau laimingas, nes jeigu myli žmogų, turi dėl jo džiaugtis. Aš ją myliu ir dabar.“

Ir t. t., ir t. t.

Man patinka visos istorijos, pasakojamos pirmuoju as-meniu. Norėčiau būti plakatu-ausimi (kokis ši vakarą buvo Mao), kabėti visų žmonių butuose ir ryti istorijas. Nereiktų mano mamai, plakatienei-ausiai, valgyti vakarykščio, atau-šusio maisto: pati sau prasimanyčiau.

VAIVA GRAINYTĖ